

Põhjamaade

NÕUKOGU JA MINISTRITE NÕUKOGU

Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus
Põhjamaade Ministrite Nõukogu

**Inimkaubanduse vastane tegevus Eestis:
ekspertide hinnangud probleemidele ning
lahendustele**

Koostanud:
Katri Eespere

Tallinn 2004

Sisukord

1. Taustast.....	4
2. Uuringu taust.....	5
3. Analüüsimetod.....	6
4. Inimkaubanduse definitsioon ja probleemi olulisus	7
POLITSEI	7
PIIRIVALVE	7
PROKURATUUR JA KOHTUD	8
SOTSIAALTÖÖ VALDKOND	8
KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET.....	9
MITTETULUNDUSÜHINGUD	9
5. Euroopa Liiduga liitumise prognoositav mõju Eestiga seotud inimkaubandusele..	10
POLITSEI	10
PIIRIVALVE	10
PROKURATUUR JA KOHTUD	10
SOTSIAALTÖÖ VALDKOND	11
KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET.....	11
MITTETULUNDUSÜHINGUD	11
6. Põhja- ja Baltimaade naistega kaubitsemise vastane ühiskampania	12
POLITSEI	12
PIIRIVALVE	12
PROKURATUUR JA KOHTUD	13
SOTSIAALTÖÖ VALDKOND	13
KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET.....	14
MITTETULUNDUSÜHINGUD	15
7. Inimkaubandus kui Eesti riigi probleem	15
POLITSEI	15
PIIRIVALVE	16
PROKURATUUR JA KOHTUD	16
SOTSIAALTÖÖ VALDKOND	17
KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET.....	17
MITTETULUNDUSÜHINGUD	18
8. Seaduslikust taustast tulenevad takistused ja võimalikke lahendusi.....	18
POLITSEI	18
PIIRIVALVE	20
PROKURATUUR JA KOHTUD	21
SOTSIAALTÖÖ VALDKOND	23
KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET.....	25
MITTETULUNDUSÜHINGUD	26
9. Koostöö ja kommunikatsioon	27
POLITSEI	27
PIIRIVALVE	28
PROKURATUUR JA KOHUS	28

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND	29
KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET.....	30
MITTETULUNDUSÜHINGUD	30
10. Sotsiaaltöö valdkonna ja mittetulundusühingute hinnang rehabilitatsioonile	31
11. Koolitus	32
POLITSEI	32
PIIRIVALVE	33
PROKURATUUR JA KOHTUD	33
SOTSIAALTÖÖ VALDKOND	34
KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET.....	34
MITTETULUNDUSÜHINGUD	35
12. Kokkuvõtteks.....	36
DEFINITSIOON.....	36
POLIITILINE TAHE.....	37
SEADUSLIK RAAMISTIK.....	38
INIMESTE TASAND.....	38
13. Kasutatud kirjandus.....	43

1. Taustast

Inimkaubandus on probleem, millest kogu maailmas üha enam räägitakse. Põhjus selleks on lihtne - tegemist on nii siseriikliku kui rahvusvahelist julgeolekut ohustava nähtusega, mis rikub tuhandete inimeste põhiõigusi. Inimkaubitsejad kasutavad osavalt ära inimeste vaesusest, töötusest, majanduslikust ja soolisest ebavõrdsusest tingitud soovi minna välismaale või suurlinna paremat elu otsima. Ahvatlevad tööpakkumised meelitavad kergeusklikke või lootuse kaotanuid vahetama elukohta ja asuma tööle, mis erineb lubatust või mille tingimused ei vasta esialgsele kirjeldusele. Ohvrite rehabilitatsioon ja kurjategijate kahjutustamine on aga riikidele tõsiseks väljakutseks.

Kuigi inimkaubanduse probleem ei ole maailmas uus, muutus see Euroopas eriti aktuaalseks peale 1990ndate alguses Kesk- ja Ida-Euroopas toimunud poliitilisi ja majanduslikke muutusi. Piiride avanemise ida suunas, sisemise piirikontrolli puudumise Lääne-Euroopas, tehnika arengu ja inimeste ülemaailmse liikumise on ära kasutanud rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus. Eesti ei ole paraku probleemist puutumata jäänud.

Inimkaubanduse tõkestamiseks on loodud mitmeid rahvusvahelisi konventsioone ja neist enamikuga on liitunud ka Eesti. 2000. aasta detsembris kirjutas Eesti alla ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni inimkaubanduse, eriti naiste ja lastega kaubitsemise ennetamise, selle vastu võitlemise ning karistamise lisaprotokollile (nn Palermo protokoll) 2004. aasta märtsis protokoll ka ratifitseeriti, millega Eesti võttis endale tõsised kohustused võidelda inimkaubanduse vastu.

Palermo protokoll eesmärkideks on ära hoida inimkaubandust ja võidelda selle vastu, pöörates erilist tähelepanu naistele ja lastele; kaitsta ja abistada inimkaubanduse ohvreid, austades täielikult nende inimõigusi ning soodustada osalisriikidevahelist koostööd.

Protokoll näeb ette keskendumise eelkõige alljärgnevatele tegevusvaldkondadele:

- inimkaubanduse ennetamine, pöörates erilist tähelepanu naiste ja lastega kaubitsemisele;
- inimkaubanduse ohvrite kaitsmine, toetamine ja abistamine;

- inimkaubandusega tegelevate grupeeringute ja võrgustike jälitamine ning nende vastutusele võtmine¹

Protokollis olev inimkaubanduse definitsioon, mida ka Eestis tuleks kasutada, määratleb inimkaubanduse järgmiselt:

- Inimkaubandus tähendab isiku eksploateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel. Eksploateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist;*
- Inimkaubanduse ohvri nõusolek punktis a käsitletud eksploateerimisega ei muuda selle kuriteo kvalifikatsiooni, kui tegu on toime pandud punktis a nimetatud viisil;*
- Lapse eksploateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist majutamist või vastuvõtmist käsitatakse inimkaubandusena ka siis, kui seda ei ole toime pandud punktis a nimetatud viisil;*
- Laps on alla 18 aastane isik²*

2. Uuringu taust

Põhjamaade Ministrite Nõukogu rahastusel ellu viidud projekti eesmärk oli selgitada välja, milliste takistustega puutuvad/võiksid puutuda kokku oma igapäevatoos inimkaubanduse ja prostitutsiooni valdkonnaga rohkem või vähem tegelevad spetsialistid ning kuidas saaks nende arvates olukorda parandada/probleeme lahendada tõhustamaks inimkaubanduse vastast võitlust Eestis.

Vajaliku info saamiseks töötati välja küsimustikud, mis hõlmasid erinevaid teemavaldkondi ning varieerusid sõltuvalt küsitlervast grupist. Kokku oli küsitletud grupe kuus: politsei, piirivalve, prokuratuur ja kohtud, sotsiaaltöö valdkond, kodakondsus- ja migratsiooniamet ning mittetulundusühingud.

---

¹ RT II, 07.04.2004, 7, 23

² ibid.

Iga valdkonna eksperdid (nt politseiametnik, sotsiaaltöötaja, mittetulundusühingu töötaja) pidid lisaks enda arvamusele ja teadmistele kuu aja vältel (15.aprill-15.mai 2004) koguma (suusõnalist ja/või kirjalikku) infot teistelt tema valdkonnas tegutsevatest spetsialistidelt, kes inimkaubanduse ja prostitutsiooni temaatikaga oma töös kokku puutuvad. Kolleegidelt saadud informatsiooni analüüsis ekspert iseseisvalt ning selle alusel vastas ta küsimustikule. Seega ei kajasta näiteks politsei küsimustiku vastused mitte üksnes vastanud politseiametniku isiklike arvamusi, vaid peegeldavad politsei seisukohti laiemalt. Tegemist ei ole ühe või teise institutsiooni ametliku arvamusega, vaid erinevate ekspertide hinnangute esitamisega.

Kokku jagati ekspertidele välja 13 küsimustikku, mis jaotusid järgmiselt:

- politsei (4 eksperti: Põhja Politseiprefektuur, Lõuna Politseiprefektuur, Ida Politseiprefektuur);
- prokuratuur ja kohtud (3 eksperti: Lõuna Ringkonnaprokuratuur, Riigiprokuratuur, Tallinna Linnakohus);
- kodakondsus- ja migratsiooniamet (2 eksperti);
- sotsiaaltöö valdkond (2 eksperti);
- piirivalveamet (1 ekspert);
- mittetulundusühingud (1 ekspert).

3. Analüüsimeetod

Uuringu tulemuste kirjeldamisel võeti aluseks erinevad teemad, mille kohta eksperdid oma valdkonna esindajate arvamust avaldasid. Nõnda on ühe teema all toodud välja kõigi valdkondade ekspertide seisukohad antud küsimuses. Käsitlemist leidnud teemad on järgmised: inimkaubanduse definitsioon ning probleemi tõsidus, Euroopa Liiduga liitumise prognoositav mõju inimkaubandusele Eestis, Põhja- ja Baltimaade naistega kaubitsemise vastane ühiskampaania ning selle mõju, inimkaubandus kui Eesti riigi probleem, olemasolevatest seadustest tulenevad takistused töös ja võimalikud lahendused, koostöö ja kommunikatsioon ning koolitus. Sõltuvalt valdkonnast leidis käsitlemist näiteks ka ohvrite rehabiliteerimise temaatika (eelkõige sotsiaaltöö valdkonna puhul), finantsressursside küsimus (eelkõige MTÜde puhul) jne.

Kuna projekti eesmärk oli selgitada välja erinevate institutsioonide esindajate seisukohad ning õhutada neid isiklikku arvamust avaldama, siis kasutati küsimustikus kinniste vastustega küsimusi võimalikult vähe. Suurem osa küsimustest olid kas täiesti lahtised või poolstruktureeritud (valikvastused ning omapoolne vabas vormis kommentaar).

Mõningate küsimuste puhul paluti ekspertidel anda oma hinnang ka viiepallisüsteemis (näiteks inimkaubanduse suundi puudutav küsimus ja koostöö tõhusust käsitlev küsimus). Pallide jaotamise aluseks oli skaala, kus 5 palli tähendas maksimaalset hinnangut ning 1 pall minimaalset (näiteks „väga hea“ – 5 ja „koostöö puudub“ – 1).

Kuna käesoleva uurimuse valim oli teadlikult planeeritud väike, siis ei keskendu andmete analüüs mitte arvulistele näitajatele, vaid püüab võimalikult ilmekalt välja tuua erinevused ekspertide kogutud arvamustes ja hinnangutes, mis võiksid peegeldada seisukohtade mitmekesisust ka laiemalt erinevate institutsioonide tasandil.

4. Inimkaubanduse definitsioon ja probleemi olulisus

POLITSEI

Politsei eksperdid hindasid inimkaubanduse probleemi tõsidust ning aktuaalsust Eestis suhteliselt erinevalt. Ilmselt on erinevate hinnangute põhjuseks nii ühtse inimkaubanduse definitsiooni puudumine kui ka statistiliste andmete nappus, mis võimaldaks inimkaubanduse probleemi ulatust „mõõta“. Toonitati, et Eesti puhul eksisteerib inimkaubanduse ühe vormina pigem prostitutsioon, kuid mitte ainult.

Üsna võrdselt tõsisteks hinnati nii riigist välja kui riigisisest inimkaubandust (riigisisese puhul peetakse eelkõige silmas prostitutsiooni). Paralleelselt riigisisese ning riigist välja kaubitsemisega näevad politsei esindajad olulise probleemina ka Eestisse toimuvad kaubitsemist. Selle põhjuseks võib olla põhimõte, mille kohaselt Eestist pärit naised tegutsevad prostituudina pigem kodust väljaspool, mistõttu on vajadus n.-ö doonorprostituutide järele, kes rahuldaksid nõudlust Eestis.

PIIRIVALVE

Piirivalve eksperdi kogutud informatsioonist ilmnes, et inimkaubandust ei peeta käesoleval hetkel Eestis üldse tõsiseks probleemiks. Täpsustuseks märkis ekspert, et seisukoht lähtub definitsioonist, mille inimkaubandusele annab ÜRO rahvusvahelise

organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni inimkaubanduse, eriti naiste ja lastega kaubitsemise ennetamise, selle vastu võitlemise ning karistamise lisaprotokoll ning mis ei samasta inimkaubandust prostitutsiooniga.³ Eelmainitu ei ole Piirivalveameti ametlik seisukoht, vaid põhineb nende inimeste arvamusel, kellega ekspert vestles.

Kui prostitutsioon kahtlemata eksisteerib Eestis, siis inimkaubanduse juhtumite kohta pole piirivalvel piisavalt teavet. Info puudumise tõttu võibki olukorda hinnata mittetõsiseks, kuivõrd paar kohtusse jõudnud kriminaalasja on suhteliselt väike arv.

Kui aga käsitleda prostitutsiooni vahendamist ja orjandust inimkaubandusena Eestis, siis tuleb piirivalve eksperdi hinnangul pigem pidada probleemiks riigis tegutsevaid bordelle. Riigist välja ning riiki sisse toimuva kaubitsemise kohta puudub info, mistõttu on piirivalve vastupidise tõestamiseni seisukohal, et tegemist ei ole eriti märkimisväärse probleemiga.

PROKURATUUR JA KOHTUD

Inimkaubanduse probleemi tõsidust Eestis näevad prokuratuuri ja kohtute töötajad ekspertide hinnanguil erinevalt. Osad peavad probleemi väga tõsiseks ning teised hindavad seda mõõdukaks. Kui riiki sisse toimuvat kaubitsemist peeti üksmeelselt kõige vähem tõsiseks, siis erineval arusaamal oldi selles, milline on kõige murettekitavam inimkaubanduse liik. Ekspertide kogutud informatsioonist ilmnes, et osad prokurörid ja kohtunikud hindasid kõige problemaatilisemaks riigisisest inimkaubandust, samas leidus ka arvamusi, et kõige olulisemaks tuleks pidada riigist välja toimuvat kaubitsemist.

Ilmselt on siinkohal jälle tegemist definitsiooni problemaatikaga – küsimusega, kas ja kuivõrd defineeritakse riigisisest prostitutsiooni inimkaubandusena. Riigisisese prostitutsiooni puhul toodi küll tõsise probleemina välja alaealiste vahendamine prostituutideks, ent täiskasvanud isikuid puudutava prostitutsiooni puhul puudub ühtne seisukoht, kas tegemist on inimkaubandusega või mitte.

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND

Sotsiaaltöö valdkonna eksperdid hindasid inimkaubanduse probleemi Eestis käesoleval hetkel kas tõsiseks või väga tõsiseks. Enamasti peeti kõige olulisemaks riigist välja toimuvat kaubitsemist. Samas leidus ka arvamusi, et riigist välja toimuv kaubitsemine on

---

³ Seisukoht, et ÜRO Rahvusvahelise Organiseeritud Kuritegevuse Vastu Võitlemise Konventsiooni lisaprotokoll inimkaubanduse kohta ei samasta prostitutsiooni ja inimkaubandust, on küsitav. Lisaprotokoll tekst on välja toodud peatükis 1 „Taustast“.

suhteliselt väheoluline – peamiseks probleemiks tuleks pidada just riigisisest seksikaubandust ja/või riiki sisse toimuvat inimkaubitsemist.

Eelnevast selgub, et sotsiaaltöö valdkonna esindajate hulgas puudub üksmeel, mida tuleks liigitada inimkaubanduseks ja mida mitte. Enamasti defineeritakse inimkaubandusena tegevus, mille käigus toimetatakse (vägivallaga, sunniga) inimesi (eelkõige noori naisi) üle riigipiiri. Riigisisese seksiäri suhtes puudub üksmeelne arusaam, kas tegemist on inimkaubandusega või mitte. Kordagi ei mainitud teisi inimkaubanduse vorme peale seksikaubanduse – seega tundub, et inimkaubanduse mõiste on taandatud ainult üksi seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimivale kaubitsemisele.

Sotsiaaltöötajate seisukohast moodustavad inimkaubanduse riskigrupi eelkõige vähese teadlikkusega noored inimesed, kellel ei ole Eestis rahuldavat väljundit ning kes tahavad minna välismaale lootuses, et seal on võimalik kiiresti rikkaks saada.

Sotsiaaltöö valdkonna respondentide hinnangul on ohvreid kerge leida vaestest peredest ja vanemliku hoolitsuseta laste hulgast, samuti on uute kaubitsetavate leidmiseks väga soodne pinnas lastekodu ning lastekodulaste sõprusringkond. Samuti on tulnud esile juhtumeid, kus näiteks lapsevanemad ise aitavad kaasa sellele, et nende tütreid seksteenuseid osutama hakkaks, kuna lapsed on perekonna ainsaks sissetulekuallikaks.

KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET

Migratsiooniasutuste esindajad hindasid inimkaubanduse probleemi Eestis käesoleval hetkel tõsiseks. Lisati, et kuna tegemist on keerulise probleemiga, siis peaks riik sellega koheselt tõsiselt tegelema hakkama, vastasel juhul kasvab see veel rohkem üle pea.

Kõige kriitilisemaks arvati olevat riigist välja toimuv kaubitsemine. Ent riigisisene, riiki sisse ja Eestit transiitmaana kasutatav kaubitsemine ei ole oluliselt vähemtähtsad. Täpsustati, et väga levinud võtteks on ka situatsioon, kus isiku eest makstakse ära trahvid, sunniraha, elamisloa riigilõivud jms ning mille tulemusel jääb isik teise inimese meelevalda.

MITTETULUNDUSÜHINGUD

MTÜde esindajad hindasid inimkaubanduse olukorda käesoleval hetkel pigem mõõdukaks. Kõige tõsisemaks inimkaubanduse liigiks peeti riigisisest, veidi vähem oluliseks riigist välja toimuvat kaubitsemist. Eestisse kui sihtriiki toimuva kaubitsemise esinemissagedust peeti võrreldes eelmainitutelega märksa väiksemaks.

5. Euroopa Liiduga liitumise prognoositav mõju Eestiga seotud inimkaubandusele

Euroopa Liidu laienemise eel on sageli avaldatud muret, et uute liitujatega kaasneb kuritegevuse kasv, sh inimkaubanduse intensiivistumine. Põhjuse nendeks kartusteks annab eelkõige majanduslik ebavõrdsus „vanade olijate“ ja kandidaatriikide vahel. Piirikontrolli kadumise järel ennustatakse, et kuritegelikud rühmitused saavad veelgi paremini tegutsema hakata kui seni ning et inimeste migreerumine võtab endisest suurema hoo. Mida arvavad laienemisest Eestis küsitletud eksperdid?

POLITSEI

Politsei eksperdid olid seisukohal, et tõenäoliselt midagi plahvatuslikku Euroopa Liiduga liitumine inimkaubanduse seisukohast enesega kaasa ei too. Kindlasti jääb nii politseile kui piirivalvele vähem võimalusi riigist välja suunduvate inimeste kontrollimiseks, mistõttu kaob ülevaade riigist lahkuvatest inimestest. Samas väga drastilisi muutusi politsei ei prognoosi.

PIIRIVALVE

Piirivalve ekspert prognoosis, et peale Euroopa Liiduga liitumist suureneb piiriületusel võltspassi kasutada püüdvate isikute hulk. Võib oletada, et inimesed, kellel on kas Põhjamaadesse või ka Eestisse sissesõidukeeld, üritavad sellest hoolimata siia tulla⁴.

Arvatavasti ei näita aga inimkaubandus ning sellega seonduvad kuriteod pärast Euroopa Liiduga liitumist ka vähenemistendentsi. Iseküsimus on muidugi see, kui suur osa nendest kuritegudest suudetakse avastada ja kui palju nendest kuritegudest üldse teatatakse (näiteks kannatanute poolt).

PROKURATUUR JA KOHTUD

Euroopa Liiduga liitumisega kaasneva piiriületuse kergenemise soodsat mõju inimkaubandusele olid kõik vastanud teadvustanud. Oldi seisukohal, et piiride avanemisega kaasnevad laienenud võimalused isikute vabaks ja kontrollimatuks liikumiseks suurendavad inimkaubanduse levikut. Eelkõige peeti silmas riigist välja toimuvat ning Eestit transiitmaana kasutatavat inimkaubandust. Eestisse kui sihtriiki

---

⁴ Sissesõidukeeld mingisse riiki kehtestatakse isikutele, kes on selles riigis viibimise ajal pannud toime mõne õigusrikkumise.

toimuva kaubitsemise kasvu ei usutud, kuna Eestit peetakse väikeseks ning suhteliselt vähetähtsaks sihtriigiks.

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND

ELiga liitumise potentsiaalseid mõjusid hinnates jagunesid vastajad kahte vastandlikku rühma – optimistid ja pessimistid. Ühest küljest arvati, et pärast ELiga liitumist muutub olukord veelgi tõsisemaks, kuna ELi siseste piiride avanemine ning inimeste liikumise kontrollimine väheneb. See aga muudab inimkaubitsejate tegevuse lihtsamaks. Prognoositi inimkaubanduse intensiivistumist ning arvati, et Eesti muutub suure tõenäosusega transiitmaaks Venemaa ja Lääne-Euroopa vahel. Samuti toodi välja seisukoht, et tööorjuse osakaal võib suurenedagi, kui elanikkonna hulgas ei tehta ennetavat tööd.

Optimistide gruppi kuuluvad vastajad leidsid, et ELiga liitumine mõjub Eestile positiivselt ning inimkaubanduse probleem võib leeveneda, kuna liitumise tulemusel paraneb koostöö erinevate riikide vahel inimkaubanduse ennetamiseks ning selle vastu võitlemiseks.

KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET

Euroopa Liiduga liitumise ja piiride avanemise tagajärjel arvati suurenevat riiki sisse toimuva inimkaubanduse osakaal, mille päritolumaadeks on Ida-Euroopa vaesemad riigid (Ukraina, Valgevene, Moldova, Armeenia, Aserbaidžaan jt). Arvatavasti hakatakse Eestit peamiselt kasutama transiitriigina Põhjamaadesse suundumisel. Samuti suureneb tõenäoliselt tööjõu vaba liikumisega eestlaste töölemine Läände. Kuna aga paljud tööle siirdujad ei oma teavet oma õiguste kohta välisriigis, siis kujuneb ilmselt neist üsna hea saak inimkaubitsejatele.

Vastustest tuli lisaks eelmainitule välja ka seisukoht, et Eestit võidakse kasutada „tööst“ väsinud naiste taastumismaana, kuna sinne aeglasem elutempo võimaldab neil paraneda ja puhata.

MITTETULUNDUSÜHINGUD

Euroopa Liiduga liitumisele anti ühtne hinnang – prognoositi, et piiride avanemine muudab kaubitsejate tegevuse veelgi kergemaks, mistõttu võib ennustada olukorra muutumist tõsisemaks.

6. Põhja-ja Baltimaade naistega kaubitsemise vastane ühiskampania

2002-2003 toimus Eestis Põhjamaade Ministrite Nõukogu toel Põhja- ja Baltimaade kampania naistega kaubitsemise vastu. Tegemist oli teavituseprojektiga, mis püüdis loengute, koolituste ja uuringute abil selgitada laiemale üldsusele ja eri sihtgruppidele inimkaubanduse põhjuseid, tagajärgi ja ennetusvõimalusi. Uurimaks Põhja- ja Baltimaade kampania tulemuslikkust, esitati käesolevas uuringus ekspertidele küsimus, kas nad märkasid või said osa toimunud teavitustegevustest ning milliseks nad hindavad kampania tulemusi.

POLITSEI

Kampaniat olid märganud enamik vastanutest ning selle mõju hinnati üsna suureks eelkõige diskussiooni käivitajana ning teadlikkuse tõstjana. Kampania tõi inimkaubanduse temaatika riiklikule tasandile ning avas võimalused probleemist rääkima hakata.

Sarnaseid kampaniaid oleks vajalik korraldada ka tulevikus, kuna teema nõuab veel arendamist ning käimalükkamist. Kampaniad aitaksid inimestel mõista, et selline probleem on olemas ning soodustaksid diskussiooni arengut. Kampaniate roll on väga oluline just eelkõige ennetustöö seisukohast – näiteks on kampania kaudu ilmselt hõlpsam anda inimestele teavet selle kohta, kuidas nad saavad välismaale tööle minnes kontrollida vahendusfirmat ning muuta enda jaoks mineku võimalikult turvaliseks.

PIIRIVALVE

Põhja- ja Baltimaade ühiskampaniast oli piirivalve küll kuulnud, kuid täpsemat infot ei omanud ega osanud ka hinnata selle tulemusi ja mõju. Sarnaste kampaniate vajalikkus tulevikus on ilmselge ning ennetus- ja teavitustöö peaks saama alguse juba koolis. Samuti peaks info jagamine toimuma ka kodusel tasandil. Kummaline ongi siinkohal asjaolu, et näiteks liikluseeskirjade (kus ja kuidas ületada sõiduteed jms) kohta antakse lastele infot üsna varases eas. Seevastu potentsiaalsete tagajärgede kohta, mida võõraste inimeste naiivne usaldamine või nendega kaasa minek võib tekitada, räägitakse märksa vähem (ja pigem ainult tasemel „Ära võta võõra onu käest kommi“).

Tuleb muidugi tunnistada, et ennetus- ja infokampaniatele võib anda tõsise tagasilöögi majanduslik ebastabiilsus, mis soodustab noorte minemist välismaale õnne otsima.

PROKURATUUR JA KOHTUD

Põhja- ja Baltimaade kampaaniat olid tähele pannud kõik vastanud. Kampaaniat hinnati üldiselt küllaltki intensiivseks, tähelepanu äratavaks ja tõsiseltvõetavaks ettevõtmiseks. Siiski esitati kahtlus, kas see oli ka piisavalt märgatav sihtrühma(de)le. Arvati, et ehk oleks pidanud rohkem tähelepanu pöörama venekeelsele elanikkonnale, kelle hulgas on riskirühma kuuluvaid inimesi rohkem.

Kampaania mõju analüüsidest toonitasid vastanud, et kampaania saab tulemusi saavutada alles siis, kui sellega paralleelselt toimub tõsine ja järjepidev võitlus naistega kaubitsemisega seonduvate sotsiaalsete probleemidega. Samas lisati, et juhul, kui kasvõi üks tüdruk luges tänu kampaaniale vahendajaga sõlmitavat lepingut või tööpakkumise korrektsuses kaheldes jättis välismaale „tööle“ minemata, on seegi Eesti rahvaarvu arvestades suur võit.

Küsimusele, kas analoogsed teavitus- ja ennetuskampaaniad oleksid vajalikud ka tulevikus, vastati enamjaolt jaatavalt. Pidevalt kasvab peale uuri noori inimesi, kes ei tea probleemidest ega loe lehti ning kes saavad kogu oma info kas sõpradega suheldes või massimeediast. Seetõttu tuleks inimkaubanduse probleemi kindlasti järjepidevalt rääkida, tutvustada meetodeid, kuidas kaubitsemine toimub jne, et riskirühmad oleksid nähtusest ja ohtudest teadlikud. Leiti, et tõenäoliselt ongi olemasolevas situatsioonis taktikaliselt kõige õigem alustada teabe- ja ennetuskampaaniatega, kuna inimkaubanduse on Eesti ühiskonda väga sügavalt juurdunud. Samas väljendati kahetsust, et Põhja- ja Baltimaade ühiskampaania ei alanud varem, kui oleks olnud võimalik probleemi ehk suuremal määral ennetada.

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND

2002.aastal alanud Põhja- ja Baltimaade ühiskampaania tegevusi olid sotsiaaltöö valdkonna esindajad märganud (näiteks lugenud/kuulnud või näinud inimkaubanduse teemalisi artikleid/saateid), kuid ei osanud neid otseselt kampaaniaga seostada.

Kampaania mõju ei osanud vastajad kuigivõrd hinnata. Tõdeti, et selliste kampaaniate puhul on tegemist tööga, mille vilju võib maitsta alles pikema aja pärast. Arvatavasti muutis ekspertide jaoks kampaania mõju hindamise keerukaks ka asjaolu, et enne kampaaniat polnud olukorda kaardistatud ning puudus igasugune teadlikkus inimkaubanduse temaatikast.

Põhja- ja Baltimaade kampaania sarnaste infokampaaniate vajalikkuses tulevikus olid eksperdid veendunud. Leiti, et teavitustööd peaksid üheskoos tegema erinevad institutsioonid, mis võimaldaks läheneda probleemile terviklikumalt ning erinevatest perspektiividest. Samuti toonitati, et kindlasti tuleks rohkem avalikkust informeerida asjaolust, et inimkaubanduse puhul on tegemist ühiskondliku probleemiga, mille põhjused ei peitu ainuüksi indiviidi tasandil.

Tulevikus korraldatavad infokampaaniad peaksid olema adresseeritud eelkõige potentsiaalsete riskigruppide (noored, välisriiki tööle minna ihkavad inimesed) teadlikkuse ja informeerituse suurendamisele.

Siinkohal tuli taas kord vastustest välja arusaam, et inimkaubandusest rääkides peetakse silmas eelkõige riigist välja toimuvat kaubitsemist ning seetõttu peetakse infokampaaniate ning ennetustöö „väärilisteks“ eelkõige neid inimesi, keda võidakse üle riigipiiri kaubitseda.

Samuti ei mainitud kordagi vajadust suurendada teadlikkust inimeste hulgas, kes tekitavad nõudluse inimkaubanduse järele. Võib öelda, et käesoleval hetkel näevad sotsiaaltöö valdkonna esindajad inimkaubandust pigem kaubitsetava probleemina ning seoseid nõudmise ja pakkumise vahele ei tõmmata.

KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET

Kampaaniat olid märganud ja teadvustanud umbes pooled vastanutest. Arvati, et seoses kampaaniaga tõusis üldsuse teadlikkus naistega kaubitsemisest ning aduti probleemi tõsidust. Ilmselt jäi aga kampaania osaliselt sihtgrupi jaoks abstraktseks, kuna arvamus „minuga seda ei juhtu“, on väga laialt levinud. Inimesed usaldavad tööturuteenust pakkuvaid firmasid suhteliselt pimesi, kuigi on teada, et tööpakkujate hulgas on ka palju libafirmasid.

Analoogsete kampaaniate vajalikkuses tulevikus vastanud ei kahelnud, kuna teadlikkus ohtudest on üsna väike ennastvälistava suhtumise tõttu. Kindlasti ei peaks tulevaste kampaaniate sihtgrupiks olema üksnes noored, vaid teavitustööd tuleks teha ka nt õpetajate ja lapsevanemate hulgas, kuna suure osa infost/teadmistest saab noor inimene just neilt. Ning kui koolides õpetajad ei käsitle üldse inimkaubanduse teemat, võib juhtuda, et noor inimene jääb vajalikust infost lihtsalt ilma. Samuti ei pruugi ta kampaaniaid märgata, kui tal puudub teadlikkus inimkaubanduse olemasolu kohta.

MITTETULUNDUSÜHINGUD

Põhja- ja Baltimaade ühiskampaaniat olid MTÜde esindajad märganud, kuid selle tulemusi ja mõju hinnati tagasihoidlikuks. Ilmselt raskendab kampaania mõju hindamist ka võrdlusmomendi puudumine kampaaniaeelse ja –järgse olukorraga. Lisaks on taolise teavituskampaania täpset mõju ka üsna raske hinnata – puudub n.-ö mõõtmisinstrument.

Kindlasti on vaja analoogseid teavitus- ja ennetuskampaaniaid korraldada ka tulevikus. Teavitustööd vajavad eelkõige need inimesed, kes tänu vabale viisa režiimile plaanivad välismaale tööle minna. Ning teisalt ei saa ka unustada fakti, et võrreldes varasema ajaga on kaubitsejate tegevus muutunud mõnevõrra kavalamaks (näiteks ei kohta enam nii massiliselt utoopilist teenistust pakkuvaid kuulutusi). See aga tähendab, et ohtude kohta oleks hädavajalik anda uut teavet ning jagada inimestele infot uute meetodite kohta, mida kaubitsejad kasutavad.

7. Inimkaubandus kui Eesti riigi probleem

POLITSEI

Politsei eksperdid väljendasid arvamust, et riigi⁵ tähelepanu inimkaubanduse probleemile on olnud leige ja ebapiisav. Tegemist ei ole prioriteediga, mida näitab ilmekalt ka see, et puudub näiteks riiklik tegevuskava. Teematika on küll mingil määral kaetud läbi teiste tegevuste (näiteks kuritegude ennetamise riiklik strateegia aastani 2005, punktis 1.5. ohvriabi parem kättesaadavus), kuid see on ka sisuliselt kõik. Samuti tuleb tunnistada, et siimaani on kõiki tegevusi rahastanud välisriigid (enamjaolt Põhjamaad) – Eesti riik sellesse oma raha paigutanud ei ole. Ning riigi tasandil ilmneva ükskõiksuse tagajärg on ühtlasi ka see, et elanikkonna teadlikkus on endiselt madal (prostitutsiooni puhul räägitakse järjekindlalt vabast tahtest ja vabast valikust). Käesoleval hetkel võib küll öelda, et siimaani on kogu inimkaubanduse vastane tegevus piirdunud mõne üksiku entusiastiga töoga.

Politsei jaoks püstitab prioriteedid Siseministerium, kes määrab ka ressursid, millega politsei saab tegutseda. Hetkel puuduvad politseis ressursid ning inimesed, kes spetsiaalselt inimkaubanduse temaatikaga tegeleks. Siiski avaldasid vastajad arvamust, et

---

⁵ Mõistega „riik“ peetakse silmas valitsusasutusi, poliitikutid ning Riigikogu.

tõenäoliselt on vaid aja küsimus, millal inimkaubandus muutub politsei jaoks prioriteetseks valdkonnaks.

PIIRIVALVE

Piirivalve arvates ei ole inimkaubanduse probleemile riiklikul tasandil üldse tähelepanu pööratud. Kehtiva seadusandluse kohaselt on orjanduse, prostitutsiooni vahendamise jms uurimine politsei ainupädevusse kuuluv. Mingil määral on rääkima hakatud erinevatest sotsiaalsetest probleemidest (vaesus, naiste töötus, sotsiaalne ebavõrdsus jne) inimkaubanduse ja prostitutsiooni sünnitajatena, kuid probleemi põhjuste lahendamiseks ei tegele keegi. Ilmselt ei läheks 50-60aastane eestlanna Suurbritanniasse orjatööd tegema, kui tal oleks Eestis võimalus teenida, end ülal pidada ning lapselapsi kasvatada.

Eestis juhivad piirivalve tööd piirivalveseadus, riigipiiriseadus ja piirirežiimi eeskiri. Põhiülesandeks on ebaseadusliku piiriületuse tõkestamine (st piiriületusdokumentide kontroll, isiku küsitamine tema reisi eesmärgi ja asjaolude kohta). Otsest seadust või määrust ei ole, mis nõuaks selgitamist, et ega inimene ohver ole. Piirivalve vestleb kõigi välisriikidest tagasi või välja saadetud isikutega, samuti on piirivalvel kohustus enne isiku Eestisse lubamist veenduda, et tegemist on inimesega, kellel on seaduslik Eestisse tuleku ja siinviibimise alus.

Praktikas on piirivalve kokku puutunud üksikute juhtumitega, kui välisriigist välja/tagasi saadetud isikute puhul on selgunud, et nad on olnud seotud prostitutsiooniga. Kuna olukorda ei ole kaardistatud ega põhjalikult uuritud, siis on piirivalve jaoks üsna ebaselge, kui võrd oluliseks inimkaubanduse probleemi pidama peaks.

PROKURATUUR JA KOHTUD

Küsimus, kas inimkaubanduse teematikale on riiklikul tasandil piisavalt tähelepanu pööratud, tõi esile väga erinevad vastused. Osad vastajad leidsid, et tähelepanu on pööratud piisavalt, osad tõdesid, et üldse mitte ning osad leidsid, et tähelepanu on pööratud vähe. Seega puudus antud küsimuses üksmeel.

Täpsustusena märgiti, et õiguskaitseorganid on siamaani tegelenud prostitutsiooni vahendamise seotud kuritegude menetlemisega oma igapäevatöö käigus. Prokuratuuri tegevusvaldkond on määratletud pädevusega, mis eelkõige on suunatud tagajärgede likvideerimisele, kuriteo sooritanud isiku suhtes eeluurimise läbiviimine, tema kohtu alla

andmine ja süüdimõistmine. Prioriteetseks valdkonnaks õiguskaitseorganistele on kahtlemata alaealiste suhtes või nende poolt toimepandud kuriteod.

Prokuröride ja kohtunike hinnangud olemasolevatele seaduslikele meetmetele (seadused, määrused jne) olid samuti erinevad. Esines arvamusi, et seaduslike meetmeid inimkaubanduse probleemiga tegelemiseks on liiga vähe, mistõttu ei saa tegutseda nii efektiivselt kui tarvis.

Suurem osa vastanutest leidis, et Eesti siseriiklike seaduslike meetmeid on piisavalt ning need on ka piisavalt head. Inimkaubandusega seotud kuritegude menetlemiseks on õiguslikku baasi piisavalt, et kuriteo sooritanud isik vastutusele võtta. Küsimus on pigem selles, kas ja kuidas neid olemasolevaid meetmeid täidetakse. Näiteks avaldati arvamust, et politseile on väga hästi teada need kohad ja isikud, kes inimkaubanduse on endale äriks kujundanud, ometi ei võeta nende suhtes midagi ette.

Suurim probleem seisneb prokuröride/kohtunike hinnangul hetkel aga pigem ohvriabis ja venivas ning kuriteo ohvrile mittesõbralikus kriminaalmenetluses, kuid nende probleemide lahendamine on eelkõige Politseiameti vastutusalas.

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND

Sotsiaaltöö valdkonna eksperdid olid ühel meelel, et riiklikul tasandil on inimkaubanduse probleemile tähelepanu pööratud vähe. Tegemist ei ole riigi jaoks prioriteetse valdkonnaga ning sellega tegelemist välditakse. Prognoositi, et seni, kuni puudub ametlik statistika inimkaubanduse ohvrite arvu ja probleemi ulatuse kohta, ei muutu teema riigi seisukohast prioriteetseks ega vääri süvendatud tegevust.

Eesti riigi tegevusse inimkaubanduse ennetamisel suhtuti äärmiselt kriitiliselt. Läbivaks võis pidada seisukohta, et riigi tasandil ei tegelda antud probleemiga (või kui tegelebki, siis informatsiooni ennetustegevuse kohta küll ei ole). Toonitati, et riigi suhtumine on leige ja vastutustundetu – puudub üksmeelne arusaam, kes peaks ennetustegevuse eest vastutama ning vajaka jääb organiseeritusest ja järjepidevusest.

KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET

Riigi tasandil on inimkaubanduse probleemile tähelepanu pööratud paraku väga vähe. Ka migratsiooniasutustes ei ole see prioriteediks – probleem on teadvustamata ning informatsiooni on vähe. Võiks öelda, et praktikas probleemiga ei tegelda. Osaletakse küll töögruppides, kus inimkaubandusega seonduvaid küsimusi arutatakse (näiteks

elamislubade andmine ohvritele kriminaalmenetluse ajaks jms). Samuti avaldab migratsiooniamet oma arvamust teemat puudutavate eelnõude kohta. Samas mingit järjekindlat ja selgelt määratletud tegevust migratsiooniasutuste tasemel ei ole.

Seaduslikke meetmeid probleemiga tegelemiseks ei ole piisavalt. Määrustes ja käskkirjades on probleem kajastamata, seadustes olevat regulatsiooni ei teadvustata. Põhjuseks on siinkohal paljuski see, et riigi tasemel ei ole vastu võetud selget otsust, et tegemist on probleemiga, samuti on jaotamata ülesanded ja vastutus.

Kodakondsus- ja migratsiooniametil ei ole tegelikult hetkel inimkaubanduse vastu võitlemiseks seaduslikke meetmeid (näiteks on igal inimesel õigus isikuttõendavale dokumendile. Kui selle dokumendi eest soovib tasuda keegi teine ja dokumendi saaja on sellega nõus, siis ei saa migratsiooniasutus tehingusse kuidagi sekkuda.) Seega ei ole inimkaubanduse vastane tegevus efektiivne. Kuna riiklikul tasandil on määratlemata pädevus, kes peaks antud probleemiga tegelema, kelle prioriteet see peaks olema, siis migratsiooniamet seda enda prioriteedina ei näe ega tegelegi teemaga eriti.

MITTETULUNDUSÜHINGUD

Eesti riigi tegevust hinnati ebapiisavaks – tegemist ei ole ilmselgelt prioriteetse valdkonnaga. Ning nende väheste tegevuste kohta, mida Eesti riik teeb, ei ringle peaaegu üldse informatsiooni. Seega võib öelda, et MTÜdel puudub selge ülevaade riigi tegevusest inimkaubanduse tõkestamisel.

8. Seaduslikust taustast tulenevad takistused ja võimalikke lahendusi

POLITSEI

Ühest hinnangut seaduslike meetmete piisavusele või puudulikkusele politsei esindajad ei andnud. Probleem on märksa komplitseeritum – ühes küljest on olemas seadused inimkaubanduse vastu võitlemiseks (näiteks paragrahvid orjastamise ja isikuvabadust piirates riiki toimetamise kohta vms), samas ei osata/ei suudeta neid kuigivõrd rakendada. Probleemiks on ka see, et inimkaubandus kui selline on defineerimata, puudub ka spetsiaalne inimkaubandust käsitlev paragrahv.

Samuti on määratlemata prostitutsiooni staatus. Kehtiv seadusandlus võimaldab vastutusele võtta vaid seksiteenuse vahendajat. Paraku puuduvad hetkel võimalused ja vahendid, millega mõjutada näiteks prostituute oma vahendajaid välja andma.

Politsei esindajad tõdesid, et käesoleval hetkel kehtivate seaduslike meetmetega (eelkõige Karistusseadustik) on võimalik tegutseda, samas oleks suurema edu saavutamiseks tarvilik koostöö teiste institutsioonidega. Töö efektiivsust suurendaks tõenäoliselt ka see, et kui kannatanutega suhtlemisel oleks võimalik kasutada professionaalse psühholoogi abi.

Peamised probleemid politsei seisukohast võib kokku võtta järgmiselt:

- prostitutsioon on määratlemata seisuses;
- karistused vahendamise eest on liiga leebed – hetkel piirdub vahendaja/kupeldaja/bordellipidaja karistamine rahatrahviga või paremal juhul „hosteli“ sulgemisega;
- vastutusele saab võtta ainult vahendajat. See eeldab, et tuleb tõendada vahendamise fakt. Kui inimene aga väidab, et müüs ise oma keha, siis sisuliselt ei saa politsei midagi teha.
- nimetatud tegevusele on suunatud liiga vähe politseiametnikke. Ainult Põhja Politseiprefektuuris on olemas isikuvastaste kuritegude talituses neljast inimesest koosnev grupp, kes teemaga tegeleb (põhiliselt riigisisesele). Muudes politseiasutustes on ainult mõned üksikud ametnikud, kes lisaks muudele tööülesannetele teemaga tegelevad.

Mis muudab politsei jaoks tõendamise keeruliseks:

- tihtilugu ei ole prostituudid valmis loobuma oma tegevusest, mistõttu nad ei anna vajalikke tunnistusi;
- kannatanutel on hirm kättemaksu ees, seega ei ole nad koostööaldis;
- tunnistajad on väga raskesti kättesaadavad – nad ei ole eriti paiksed, ei ela oma kodustel aadressidel jne;
- hetkel on problemaatiline kannatanu/tunnistaja turvalisuse tagamise küsimus – selleks, et kannatanu tuleks tunnistama, peaks olema tema turvalisus garanteeritud kogu menetluse jooksul ning ka pärast seda. Hetkel seda võimalust tagada paraku ei saa;
- kannatanud kardavad ja häbenevad läbielatud – nad ei julge sellest avalikult politseile rääkida;
- kardetakse ühiskonna hukkamõistu – lähedased saavad teada, tuttavad hakkavad näpuga näitama jne;

- vettpidavate tõendite saamine on väga pikk ja vaevarikas protsess (näiteks esimesel ja teisel korral ei pruugi tunnistajalt/kannatanult õigeid ütlusi saada, ja kolmandal korral on ta võib-olla üldse kadunud);
- politseil puudub eraldi väljaõpe, kuidas juhtumitega tegeleda.

Kui inimkaubandusega võitlemine seada politseile prioriteediks, siis oleksid tulemused kahtlemata paremad kui praegu. Hetkel tegeleb politsei antud teemaga oma igapäevatöö kõrvalt, mis aga tähendab, et selle valdkonnaga tegelemiseks ei pruugi jääda piisavalt aega ega energiat. Kuna üha enam inimkaubanduse juhtumeid tuleb päevavalgele, siis peab politsei teemaga rohkem tegelema ning end kurssi viima. Sellest tulenevalt tõuseb ka töö tase. Antud ajahetkel toimub töö kindlama sihita ning põhineb peamiselt üksikute entusiastide töö. Laiem huvi teema vastu veel puudub. See on aga väga üheselt tingitud prioriteetidest ning selge tegevuskava puudumisest.

Seaduslike lisameetmete loomise vajaduses ei olnud politsei esindajad väga veendunud, leiti, et kõigepealt peaks olemasolevad efektiivselt rakendama hakkama ning koolitama spetsialiste.

Laiemas perspektiivis peaks riik kõigepealt võtma ühese seisukoha võitluses inimkaubandusega. Tuleb välja töötada riiklik tegevuskava. Samuti määratleda prostituudi staatus (kas keelustada või lubada prostituutidel antud tegevusega tegeleda). Ohvri turvalisuse tagamise eesmärgil tuleks kindlasti vastu võtta tunnistajakaitse seadus, kaaluda võiks ka näiteks lähenemiskeelu kehtestamise võimalust. Selles vallas võiks Euroopa Liidust olla märkimisväärselt kasu, kuna Eesti kui väikeriik ei ole kannatanu turvalisuse garanteerimiseks üksi paraku suuteline. Õigusliku regulatsiooniga võiks ka üheselt paika panna, missuguseid vahendeid ja millises ulatuses võib tõendamisel kasutada.

Võib öelda, et politsei tegevuse efektiivsemaks muutmisel on üheks vajalikuks sammuks riikliku tegevuskava koostamine, mis paneks paika riigi prioriteetidid inimkaubanduse vastu võitlemisel ning määratleks tegevused, õigused ja vastutuse.

PIIRIVALVE

Inimkaubanduse vastu võitlemise funktsioon piirivalvel puudub – seni on seda tööd tehtud omaalgatuslikult. Põhjendatud kahtluse korral on prostitutsiooniga seotud isikud piiripunktidest politseile üle antud.

Piirivalve hinnangul ei ole seaduslikud meetmed kaugeltki piisavad probleemiga tegelemiseks (näiteks juhul, kui kupeldaja/sutenöör soovib ebaseaduslikult üle riigipiiri inimkaubanduse eesmärgil toimetada teisi Eesti kodanikke, puudub tema tegevuses ebaseaduslikule ületoometamisele vastav kuriteokoosseis, kuna ületoometatavad peavad olema seaduse mõtte kohaselt tingimata välisriigi kodanikud).

Tõsiseks probleemiks võib osutada ka inimkaubanduse ohvri abistamine. Näiteks on piirivalve praktikas olnud juhtum, kus Soomes prostituudina töötanud tüdruk vajab Eestis kiiresti varjupaika, kuna tal polnud kodu ning teda jälitasid Eestis elavad kupeldajad. Situatsioon oli väga keeruline, kuna tüdruk jõudis Eestisse reede õhtul, mil kõik ametiasutused on reeglina töö lõpetanud. Seetõttu peaks piirivalvel olema mingisugunegi kontakttelefon, kuhu on võimalik ööpäevaringselt helistada ning abi paluda, kui riigipiirile saabub ohver.

Riiklikul tasandil tuleks määrata ametkonnad, kelle pädevusse/funktsioonide hulka kuulub inimkaubanduse vastu võitlemine. Arvatavasti suudaks näiteks Siseministeeriumi haldusalas olevad õiguskaitseorganid sellega piisavalt efektiivselt tegeleda. Samuti peaks määrama infovahetuse toimimise erinevate ministeeriumite vahel.

Riikliku tegevusplaani loomine kergendaks ka piirivalve tööd eelkõige ülesannete ja kohustuste määratlemise kaudu.

PROKURATUUR JA KOHTUD

Mõningate inimkaubanduse juhtumitega olid vastanud prokurörid/kohtunikud oma töös kokku puutunud. Näiteks prokuratuur puutub kokku nii prostitutsiooni vahendamise kui alaealiste prostitutsiooniga seonduvate kuritegudega. Küll aga on nende osakaal muude kuritegude kõrval väike. Toonitati, et tegelikult võiks prostitutsiooni puudutavaid juhtumeid kohtu ette jõuda rohkemgi, sest üldjuhul teavad kohalikud politseiametnikud üsna hästi bordellide asukohti.

Samuti on kohtutesse jõudmas esimesed kaasused, mis on seotud isikute orjastamisega (näiteks Tallinna linnakohtus on menetluses kaasus, kus alaealine tüdruk toimetati tema tahte vastaselt Lätist Eestisse, piirati rohkem kui aasta jooksul tema vabadust ning sunniti töötama prostituudina. Selle kaasusega seotult on kohtu all suur grupp isikuid – lõbumajapidajad, katusepakkujad, vahendajad, autojuhid, jt).

Lisati seda, et takistused töös ei tulene mitte niivõrd õiguslikest regulatsioonidest, vaid pigem kriminaalasjade keerukusest ja mahukusest. Prokuratuur ja kohus puutuvad inimkaubandusega kokku siis, kui kriminaalmenetlus on alustatud, sest n.-ö rohujuure tasandil peab inimkaubandusega võitlema ning selle avastama politsei. Prokuratuurist saab 01.juulil 2004.a. jõustuva Kriminaalmenetluse seadustiku järgi kohtueelse uurimise eest vastutav ametkond ning prokuröridest saavad uurimisjuhid. Seadusest tulenevaid probleeme sisuliselt ei ole, probleemid kerkivad üles politsei kaadris, mille võimekus muuhulgas inimkaubandusega seonduvate kuritegude avastamisel ja kohtueelses uurimisel jätab vahel paraku soovida.

Kriitiliselt toodi aga välja asjaolu, et kriminaalasjade menetlemisel ilmnevad probleemid kannatanute ja tunnistajate kaitsmisel, kuna Eestis ei ole toimivat tunnistajakaitseprogrammi. Eelneva põhjuseks on asjaolu, et tunnistajakaitseprogrammi rakendamine on väga kulukas, samuti on küsitav, kas selline programm hakkaks üldse toimima, arvestades Eesti väiksust. Suuremate kriminaalasjade puhul on siiaaani kasutatud teiste riikide vahendeid ja abi, kuid kahtlemata on tunnistajakaitse valdkond, mis vajab Eestis põhjalikku läbimõttlemist.

Kuigi prokuröride ja kohtunike teadlikkus kannatanute inimõigustest on küll nende endi hinnangul piisav, ei paku paraku seaduslik raamistik küllaldaselt võimalusi näiteks ohvri/tunnistaja turvalisuse tagamiseks.

Hetkel on ohus olevaid kannatanuid või tunnistajaid võimalik vormistada anonüümseteks tunnistajateks, kes vahetult kohtuistungisaalis ei viibi. Samas on see komplitseeritud, kuna kannatanu kriminaalmenetluse käigus antud ütluste järgi võib teinekord kuriteo toimepannud isik kannatanu isiku siiski tuvastada. Samuti on võimalik kuulutada kohtuistung kinniseks. Samas on probleemiks see, et kehtiv menetlus ei käsitle kuriteoohvreid ohvrite, vaid pigem tunnistajatena (kui on tegemist täiskasvanud inimestega).

Prokurörid ja kohtunikud rõhutasid probleemsetena ka kuriteoohvrite ettevalmistamist kohtuistungiks – tegevus, mille eest peaks vastutama tugiisikud ning sotsiaaltalitus. Kahjuks on käesoleval hetkel olukord selline, et hoolimata selles, et ohvrit on kohtueelses uurimises põhjalikult üle kuulatud, kuulatakse teda kohtuistungil uuesti üle, mis aga enamasti põhjustab kannatanule täiendavat stressi. Teistelt riikidelt tasuks prokuröride ja

kohtunike hinnangul eeskujuks võtta üle praktiline tegevus, kuidas kannatanuid kaitstakse ja nõustatakse.

Prokurörid/kohtunikud olid ühele meelel, et riiklik tegevuskava hõlbustaks prokuratuuri ja kohtute tööd selles mõttes, et kaardistaks probleemi ning sellega tegelemise viisid ja vastutuse.

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND

Ekspertide kogutud informatsioonist selgus, et osa sotsiaaltöötajaid ei olnud praktikas inimkaubanduse juhtumitega kokku puutunud, mistõttu jäävad nende hinnangud võimalikele takistustele töös teoreetilisele tasandile.

Esimese probleemide lähtekohana, mis takistab sotsiaaltöö valdkonna esindajatel efektiivse(ma)lt inimkaubanduse vastu tegutseda, nimetati puudulikku seadusandlust. Kuna inimkaubanduse puhul on tegemist kuriteoga, siis peaksid sotsiaaltöötajate arvates lahendused algama seadustest ja struktuuridest, mis tegelevad seadusekaitsega. Muuhulgas tuleks täiendada seadusandlust naiste õiguste kaitse seisukohast.

Teise olulise takistusena mainiti asjaolu, et Eesti riigi tasandil puuduvad riiklikud abisüsteemid inimkaubanduse ohvritele. Näiteks ei ole sotsiaaltöötajatel võimalik ohvritele pakkuda kõige esmasemat abi, mis puudutab turvakorteri või varjupaiga leidmist, inimese toitlustamist, arstiabi, jms.

Kriitiliselt suhtuti Eesti kohtusüsteemi, mis sotsiaaltöötajate hinnangul ei ole suuteline kaubitsetud isiku sümptomeid ära tundma, kui tegu on siseriikliku juhtumiga. Riigi siselt toimuvat prostitutsiooni ei defineerita tihtilugu inimkaubandusena ning siseriikliku inimkaubanduse ohvriks langenuid kohtusüsteem enamjaolt ohvritena ei identifitseeri. Tõenäoliselt taastoodab sellist arusaama ka massimeedia, mis väga sageli suhtub siseriikliku inimkaubanduse ohvritesse negatiivselt ja halvustavalt ning süüdistab ohvreid nendega juhtunus.

Samuti on tõsiseks probleemiks vahendajate ja süüdlaste leidmine, kuna ohvrid on ära hirmutatud ning kardavad kättemaksu. Võib oletada, et kuivõrd politsei on tunnistanud, et neil puuduvad piisavad võimalused tunnistaja turvalisuse tagamiseks, siis ei soovi ka ohvrid arusaadavatel põhjustel tunnistusi andma tulla.

Riiklike abisüsteemide puudumise tõttu on käsist ja jalust seotud ka sotsiaaltöötajad, kes oma töös inimkaubanduse ohvritega kokku puutuvad/ võiksid puutuda. Enamjaolt piirduvad käesoleval hetkel sotsiaaltöötajate võimalused inimkaubanduse tõkestamisel ennetava tööga – õiguste tutvustamise ja teabe levitamisega ettevaatusabinõude kohta.

Väikese erandi moodustavad väärkoheldud lapsed, kelle juhtumite avastamiseks ning kannatanute kaitsmiseks teevad sotsiaaltöötajad koostööd politseiga. nõustatakse ja motiveeritakse prostitutsioonist loobuma. Neile pakutakse võimalust saada abi ja toetust, et kaoks vajadus lisa teenida. Välisriigis kinni peetud prostitueerivate laste puhul püütakse leida laste sugulasi ja/või hooldajaid Eestis ning korraldada laste vastuvõtt ning edasine hooldus kodumaal.

Kriitiliselt toodi välja ka asjaolu, et hetkel jäävad paljud sõnad praktikasse rakendamata. Arvati, et liiga palju kulutatakse aega ja energiat teoreetilistele arutlustele, millele ei järgne praktilist tegevust.

Võib öelda, et suurel osal sotsiaaltöö valdkonna esindajatel puuduvad hetkel töökogemused inimkaubanduse ohvrite ning nende lähedastega. Ja ohvritega kokku puutudes takistab efektiivset tööd nii riikliku toetuse ja abivõimaluste puudumine kui ka keeruline bürokraatia. Samuti tunnistasid sotsiaaltöötajad, et suure töökoormuse ning ka ebapiisavate teadmiste tõttu tehakse inimkaubanduse vastast tööd muu töö hulgas ilma sellele erilist tähelepanu pööramata. Mõistagi ei ole siinkohal niivõrd tegemist sotsiaaltöö valdkonna hoolimatuse kui riigi tasandil peituva selgusetusega, milliseid ülesandeid peaks täitma ning millist vastutust kandma erinevad institutsioonid.

Välisriikides rakendatavate inimkaubandust puudutavate sotsiaaltöö praktikate osas olid Eesti sotsiaaltöötajad üsna hästi informeeritud ning tõdesid, et kahtlemata on neis aspekte, mida saaks/tuleks ka Eestis rakendada. Ent esimeseks sammuks efektiivsete praktikate väljatöötamisel on siiski riigipoolne kindel seisukoht, et inimkaubanduse puhul on tegemist tõsise probleemiga, mille vastu võitlemiseks tuleb luua vastavad meetmed.

Välisriikide praktikate puhul rõhutati ka toimivat koostööd sotsiaaltöötajate ja politsei vahel. Näiteks Prantsusmaal ja Inglismaal on olemas põhjalik ülevaadet vägivallatsejatest ning nende ohvritest ja koostöö politsei ja sotsiaaltöötajate vahel on antud probleemiga

tegelemisel tulemusrikas. Samuti võiks ka Eestis kuuluda politsei koosseisu sotsiaaltöötajad, kes võiksid ohvritega töötada individuaalsele lähenemisel põhinevatele abiprogrammidele tuginedes.

Samuti tunnistati, et erinevalt välisriikidest puudub Eestis sotsiaaltöötajatel võimalus anda ohvritele abi. Keeruline on ka säilitada kaubitsetud isiku konfidentsiaalsust, kuna viimane on sageli kriminaalsete grupeeringute poolt tagaotsitav.

Toonitati, et kindlasti tasub eeskuju võtta riikidest, kus inimkaubanduse vastane tegevus on käivitatud ning toimib.

Küsimusele, kas riikliku tegevuskava koostamine inimkaubanduse probleemiga tegelemiseks lihtsustaks sotsiaaltöötajate tööd, vastasid sotsiaaltöötajad jaatavalt. Tegevuskava peaks määratlema erinevate institutsioonide kohustuste ja vastutuse piirid ning lõpetama olukorra, kus ükski institutsioon õigupoolest ei tea kindlalt, milliseid tegevusi ta peaks ellu viima ning mille eest vastutama.

KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET

Ühest küljest takistab efektiivsemat tööd üliliberaalne suhtumine inimesesse ning tema soovidesse. Teisalt on probleemiks asjaolu, et kaubitsemisjuhtumit on väga raske tõendada. Kuna protsess on väga vaearikas ja pikaajaline ning nõuab palju ressursse, siis püütakse orjastamise paragrahv pigem ümber kvalifitseerida ja rakendada mingit muud paragrahvi, mida samuti rikuti. Suureks puuduseks on ühtlasi see, et kui meil ei ole praktikat orjastamise paragrahvi kasutamisel, siis ei saa seda ka tuginedes praktilistele vajadustele n.-ö töökõlblikumaks muuta.

Riiklikul tasandil tuleb kindlaks määrata, missugune institutsioon on n.-ö juhtiv institutsioon antud probleemi lahendamisel. Samuti tuleks paika panna, mis osas on kaastegevad teised institutsioonid. Seega oleks väga vajalik riikliku tegevusplaani koostamine, mis määratleks konkreetselt ülesanded ja vastutuse. Kindlasti peab olema võimalus riiklikku tegevusplaani praktilise töö käigus täiendada. Kodakondsus- ja migratsiooniameti esindajad olid veendunud, et ilma riikliku tegevusplaanita ei suuda me tegelikult probleemi tõkestada. Lisaks tegevusplaanile peaks määratlema ka kontrollimehhanismid, mille abil kontrollida nende firmade tausta, kes pakuvad tööd.

Positiivsete aspektidena hetkel toimivas töös toodi välja võimalus konsulaarasutuse või Kodakondsus- ja migratsiooniametist posti teel taastada kaotsiläänud või äravõetud dokumendid. Iseküsimus on muidugi see, kuivõrd teadlikud sellisest võimalusest on inimesed, kellega selline õnnetus peaks juhtuma. Võiks olla voldik selle kohta, kuidas näiteks välismaal posti teel dokumente taastada. Samuti peeti positiivseks töögruppides osalemist, kus arutatakse inimkaubandusega seonduvaid probleeme ning antakse omapoolseid soovitusi. Kahjuks on siiani töögruppide tulemused jäänud üsna teoreetilisele tasandile – tunnistatakse, et probleem on olemas ning selle vastu tuleb võidelda – ent konkreetsemaid samme on astunud vähe.

Praktikas ei ole Kodakondsus- ja migratsiooniameti töötajad inimkaubanduse ohvritega kokku puutunud. Teadmised kannatanu inimõiguste kohta ei ole nende endi hinnangul piisavad ning puuduvad ka kogemused ja oskused ohvri turvalisuse tagamiseks. Tegelikult võiks ühe sammuna turvalisust suurendada seegi, kui oleks võimalik kadunud/röövitud dokumente tasuta kiirvormistada, et isik saaks kiiremini varjuda.

MITTETULUNDUSÜHINGUD

Üksnes inimkaubanduse valdkonnaga tegelevaid MTÜsid Eestis hetkel ei ole, samuti ei ole teada spetsiaalselt inimkaubanduse ohvrite abistamisele pühendunud mittetulundusühinguid. Enamasti jaotub MTÜde tegevus kolmeks valdkonnaks:

- koolituste ja seminaride korraldamine nii inimkaubanduse kui sellega seotud teemade kohta (näiteks inimõigused, sotsiaalne ebavõrdsus jne);
- varjupaigateenuse ja kriisiabi pakkumine (mitte spetsiaalselt inimkaubanduse ohvritele);
- psühholoogilise abi osutamine ja nõustamine

Positiivseks võib siinkohal pidada MTÜde aktiivset soovi inimkaubanduse tõkestamise/ennetamise vallas tegutseda. Probleemseks aspektiks on kahtlemata ebakindel rahastus ja projektipõhine töö, mistõttu tegevuste planeerimine ning jätkusuutlikkus on väiksemad kui võiks. Teisalt takistab efektiivse(ma)t tööd ka MTÜde esindajate spetsiaalse koolituse puudumine inimkaubanduse temaatikaga tegelemiseks.

Finantsküsimused

Lisaks sõltub MTÜde tegevus väga suurel määral välisrahastajatest. Inimkaubanduse puhul toetavad tegevust ennekõike nende riikide fondid/programmid, kus on adutud inimkaubanduse tõsidust ning selle tõkestamisest on saanud üks riigi prioriteete. Kuna Eesti elanike kaubitsemine on eelkõige Eesti riigi probleem, siis tuleks riigil endal ka leida ressursse MTÜde tegevuseks antud vallas. Paraku näib hetkel, et Eestist pärit inimeste langemine inimkaubanduse ohvriks on küll pigem välisriikide kui Eesti enda mure.

Tõenäoliselt lihtsustaks ka MTÜde tööd antud vallas riikliku tegevusplaani loomine inimkaubandusega võitlemiseks. Tegevusplaaniga saaks üheselt ja selgemalt määratleda MTÜde rolli antud probleemiga tegelemisel. Ning kui inimkaubandusest on saanud riigi prioriteet, suureneks ka MTÜde tegevuse jätkusuutlikkus.

9. Koostöö ja kommunikatsioon

POLITSEI

Senist koostööd ning infovahetust erinevate institutsioonidega ei pidanud politsei esindajad väga tõhusaks. Mõningane info küll liigub (eriti nende asutuste vahel, mille ametnikud on omavahel tuttavad), kuid enamjaolt on infosulg siiski probleemiks, mille tulemusel esineb üksteise töö dubleerimist. Ettenähtud kanaleid pidi liigub informatsiooni märksa vähem kui isiklike suhete kanaleid pidi.

Kuigi temaatiliste seminaride ja ümarlaudade kaudu püütakse omavahel kokku viia sama teemaga tegelevaid inimesi, jääb sageli vajaka ka ajalisest ressursist uute kontaktide loomiseks. Korralik ja efektiivselt toimiv koostöövõrgustik ei ole veel välja kujunenud.

Viiepallisüsteemis⁶ hinnati koostööd erinevate institutsioonidega suhteliselt erinevalt. Ilmselt on siinkohal põhjuseks jällegi koostöö baseerumine eelkõige isiklikele kontaktidele, mistõttu osad politsei esindajad hindasid suhteliselt tõhusaks koostööd näiteks MTÜde ja välisriikide esindajatega, seevastu teised näiteks piirivalve ja muude õiguskaitseorganistega.

---

⁶ Küsimustiku ülesehitust käsitleb peatükk 3 „Analüüsimetod“. Antud küsimuse puhul paluti ekspertidel hinnata koostöö tõhusust viiepallisüsteemis järgnevalt: (5-väga hea, 4-hea, 3-rahuldav, 2-mitterahuldav, 1-koostöö puudub).

Kriitilisi märkusi tehti migratsiooniasutuste aadressil (viimastel näib politsei hinnangul puuduvat soov koostööd teha), samuti oldi suhteliselt kriitiline prokuratuuri ja välisministeeriumi tegevuse osas.

Lahendus kommunikatsiooniprobleemidele tuleks siis, kui inimkaubandus määratakse üheks politsei prioriteediks ning kehtestatakse rangemad reeglid infovahetuse valdkonnas ning järgitaks ka nende reeglite täitmist. Samuti tuleks julgustada sama valdkonna ametnike omavaheliste kontaktide loomist (näiteks seminaridel ja teabepäevadel).

Üheks heaks võimaluseks oleks ka probleemilahendamise koolituste korraldamine erinevate organisatsioonide ja riiklike institutsioonide töötajatele (koolitusel luuakse teoreetiline probleemolukord ning püütakse sellele lahendus leida).

Politsei esindajate seisukohtadest koostöö ja infovahetuse valdkonnas jäi domineerima mõte, et esmatähtis on siiski suhtlus isikute tasandil, kuna isiklike kontaktide abil on võimalik probleeme lahendada märksa efektiivsemalt ja kiiremini kui n.-ö ametlikke kanaleid pidi.

PIIRIVALVE

Piirivalve hindas koostööd erinevate institutsioonide vahel suhteliselt nõrgaks. Kuigi ükski ametkond ei ole otseselt koostööst või info väljastamisest keeldunud, ei nähta tõhusamaks koostööks hetkel erilist vajadust, kuna tegemist ei ole prioriteetse teemaga.

Enim on piirivalve senises töös kokku puutunud politseiasutuste ning ka välisriikide esinduste ametnikega.

Koostöö tõhustamiseks oleks kindlasti vaja arendada eelkõige info vahetust, töötades välja konkreetne info liikumise skeem erinevate asutuste ja ametite vahel. Samuti tuleks arendada ühisoperatsioonide korraldamist näiteks piirivalve ja politsei vahel.

PROKURATUUR JA KOHUS

Koostöö taset erinevate institutsioonide vahel hinnati pigem heaks. Positiivse aspektina toodi välja, et kriminaalasjade menetlemisel toimub piisav infovahetus nii uurijate ja prokuröride vahel kui ka teiste riikidega.

Siiski on mõningaid aspekte, mida tuleks parandada. Näiteks toodi välja, et kohus ja prokuratuur ei ole piisavalt informeeritud mitmete organisatsioonide tegevusest. Selle põhjuseks ei ole üksnes kohtu ja prokuratuuri suutmatus infot koguda, vaid paljud organisatsioonid ei ole ka ise olnud piisavalt aktiivsed oma tegevuse teadvustamisel ning info jagamisel. Koostöö ja infovahetuse tõhustamiseks tuleks korraldada ümarlaudu

asjaomaste spetsialistide osavõtul ning arendada seeläbi isiklike kontakte. Samuti võiks korraldada seminare ning vahetada infot kontaktisikute kaudu.

Kõige viljakamaks hinnati hetkel koostööd politseiasutuste ja teiste õiguskaitseorganitega. Kindlasti tuleks vajaduse piires (arvestades kohtu ja prokuratuuri spetsiifilist rolli) arendada koostööd teiste asjassepuutuvate institutsioonidega (näiteks hinnati hetkel suhteliselt keeruliseks infovahetust piirivalvega). Samuti tõdeti, et ükski õiguslik regulatsioon ei pane ametiisikuid ja spetsialiste koostööd tegema, kui puuduvad varasemad isiklikud positiivsed kokkupuuted nimetatud valdkonna esindajatega. Seega ilmnes ka kohtunike/prokuröride vastustest vajadus koostööst huvitatud kontaktisikute järele.

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND

Küsimusele, kas erinevate institutsioonide vaheline koostöö on piisav selleks, et sotsiaaltöö valdkond saaks efektiivselt töötada, vastasid kõik uuringus osalenud sotsiaaltöötajad eitavalt. Nende väidete põhjal võib väita, et koostöö hetkel ei toimi. Ühest küljest takistavad koostööd näiteks andmekaitse seadusest tulenevad piirangud, kuid teisest küljest on probleem isikute tasandil – puudub soov ja oskus koos töötada ning kohati on suhtumine antud teemasse ükskõikne. Kuna riigi tasandil ei ole jõutud üksmeelsele seisukohale, kas inimkaubanduse puhul on Eesti jaoks tegemist probleemiga või mitte, siis ei ole ka kujunenud toimivat võrgustikku, mis ühendaks erinevaid ametkondi/institutsioone. Tegevus on killustatud, kommunikatsioon ei toimi ning erinevate valdkondade esindajad ei tea, millega teised tegelevad.

Olukorda saab parandada järjepidevate koolituste ning ühiste seminaridega erinevate valdkondade esindajatele. Riigi tasandil tuleks selgelt piiritleda erinevate institutsioonide ülesanded ning jagada neile ka arusaadavalt informatsiooni ülesannete kohta. Tuleks luua toimiv võrgustik inimeste tasandil, kes suudavad ja tahavad omavahel koostööd teha. Kuna hetkel on olukord selline, et töötaja tihtilugu ei saa või ei tohi omaalgatuslikult teiste asutustega asju ajama hakata, siis peaks isikute tasandil põhineva võrgustiku loomisele eelnema kindlasti asutuste vaheline koostöölepinguline samm. Koostöö võtmesõnaks tulekski pidada konkreetseid inimesi erinevates asutustes, kes peaksid omavahel tihedalt infot vahetama ning üksteisele tagasisidet andma. Sel viisil suureneks erinevate osapoolte usaldus üksteise vastu ning võime saada operatiivselt teavet ning kiiresti tegutseda.

Hetkel hindavad sotsiaaltöötajad kõige tõhusamaks koostööd erinevate MTÜdega (nt Ohvriabi, Tallinna Laste Tugikeskus, Eesti Sõltuvushaigete Rehabilitatsiooni Ühing, jt), samuti ohvrite ja/või nende lähedastega, politseiga ning õiguskaitseorganitega. Tugevat arendamist vajavaks hinnati koostööd piirivalve, välisriikide esinduste ja migratsiooniasutustega. Sotsiaaltöötajate väitel on hetkel kõige raskem teha koostööd riiklike asutustega, mis on tõenäoliselt tingitud asjaolust, et erinevate institutsioonide tööülesanded ja vastutus on määratlemata.

KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET

Koostööd erinevate institutsioonidega hinnati ebapiisavaks, infovahetust üldjuhul eriti ei toimu. Tõdeti, et niikaua, kuni Eestil puudub riiklik tegevusplaan, mis sätestaks kohustused ja vastutuse, ei saagi koostööst eriti rääkida. Ilma tegevusplaanita jääb koostöö ilmselt pigem isikute tasandile, kui sedagi. Praktiline tegevus inimkaubanduse vallas migratsiooniasutustes puudub, puuduvad ka andmed ohvritest. Samuti ei ole teised institutsioonid (politsei, piirivalve jt) palunud abi mõne avastatud või uuritava juhtumi lahendamiseks.

MITTETULUNDUSÜHINGUD

Infovahetus erinevate asjassepuutuvate institutsioonide vahel on problemaatiline. Enamasti saavad MTÜd infot siis, kui nad teevad selleks järelepärimise. Vaba infovahetust paraku ei toimu, välja arvatud juhtudel, kui erinevates institutsioonides töötavad inimesed on isiklikult tuttavad. Kommunikatsiooni tõhustamiseks peaks infovahetus olema reglementeeritud ja toimima regulaarselt. Samuti oleks vajalik, et asjakohastel institutsioonidel oleks juurdepääs andmebaasidele.

Üsna heaks hinnati koostööd teiste MTÜdega, rahuldav on ka koostöö inimkaubanduse ohvrite ja/või nende lähedastega (see sõltub ilmselt paljuski MTÜst), politseiasutuste ja muude õiguskaitseorganitega. Hetkel mitterahuldavaks peavad MTÜde esindajad koostööd välisriikide esindustega, samuti piirivalve ja migratsiooniasutustega.

Ilmselt on üheks koostöö puudumise või ebatõhususe põhjuseks taas asjaolu, et inimkaubanduse tõkestamise puhul ei ole tegemist riikliku prioriteediga, mistõttu riigiasutused ei ole antud valdkonnas eriti aktiivsed. Ning teisalt on eelmainitud põhjusel ka paika panemata tegevusplaanid ja kohustused.

10. Sotsiaaltöö valdkonna ja mittetulundusühingute hinnang rehabilitatsioonile

Sotsiaaltöö valdkonna esindajate otsene kokkupuude inimkaubanduse ohvrite ja/või nende lähedastega on suhteliselt põgus, seetõttu on ka praktilisi töökogemusi olnud vähe. Sagedamini kuulatakse ohvritest näiteks sotsiaalteenuste osutajatelt, kelle juurde ohver on läinud abi paluma. Reeglilis on hetkel aga pigem olukord, kus ohvril ja/või tema lähedastel pole piisavalt teavet, kuhu tuleks abi saamiseks pöörduda, mistõttu püüab tõenäoliselt enamik ohvritest oma jõul hakkama saada. Teisalt tuleb aga ka tunnistada tõsiasja, et tegemist ei pruugi olla mitte niivõrd ohvrite vähese valmisolekuga tulla abi otsima, kuivõrd spetsiaalselt inimkaubanduse ohvritele suunatud abivõimaluste ja rehabiliteerimisprogrammide puudumisega.

Efektiivseks tööks peaks sotsiaaltöötaja teadma, kuhu inimkaubanduse ohver paigutada (nt turvakorter), garanteerima talle toidu ja arstiabi, samuti hoolitsema selle eest, et ohver saaks juriidilist abi ning vajadusel tugiisiku. Kahjuks tuleb nentida, et hetkel need võimalused paljuski puuduvad. Samuti on probleemiks asjaolu, et enamjaolt töötab sotsiaaltöötaja kohaliku omavalitsuse alluvuses, ent suurem osa inimkaubanduse ohvreid on pärit mujalt, mistõttu neile ei laiene kohaliku omavalitsuse poolt pakutavad sotsiaalteenused.

Inimkaubanduse ohvrite abistamise võimaluste parandamiseks on vajalik koostöö nii kohalike institutsioonide (riigiasutused ja MTÜd) kui ka rahvusvaheliste organisatsioonide tasandil, et luua toimiv sotsiaalne võrgustik.

MTÜde võimalused inimkaubanduse ohvrite abistamiseks on käesoleval hetkel napid. Näiteks ei ole võimalik pakkuda kannatanule vältimatut abi, kuna ei ole kedagi, kes selle eest maksaks (sotsiaalsfääris puuduvad selleks ressursid). Abistamisvõimaluste parandamiseks tuleks välja töötada ja toimima panna riiklik poliitika ning paralleelselt luua abiandmise võimalused.

Riigi roll rehabilitatsioonis

Riiklikule tegevusele inimkaubanduse ohvrite rehabilitatsioonis ei osanud sotsiaaltöötajad hinnangut anda, kuivõrd neil puudus selle kohta informatsioon. Samas toonitasid vastajad, et riigil peaks olema väga oluline roll rehabilitatsiooni valdkonnas. Riigi esimeseks kohustuseks oleks luua riiklik tegevusprogramm ning määrata selle realiseerimise eest

vastutajad ja tagada vajalikud finantsressursid. Riikliku tegevusprogrammi elluviimine peaks toimuma koostöös mittetulundussektoriga (näiteks võiks Eestis olla umbes neli rehabilitatsioonikeskust, mis tegutseksid koostöös kohalike omavalitsustega.) Väga oluliseks peeti ka seda, et riigil oleks kohustus anda aru tehtud ning teoksil olevatest tegevustest (kellele riik peaks aru andma.

Suhtumine inimkaubanduse ohvritesse

Sotsiaaltöötajate hinnangul on ühiskonna suhtumine inimkaubanduse ohvritesse väga erinev ning sõltub paljuski ohvri vanusest. Kui laste puhul enamjaolt väljendatakse kaastunnet, siis täisealiste ohvrite puhul on suhtumine sageli kas ükskõikne või süüdistav ja hukkamõistev. Tihtilugu leitakse, et ohver on ise temaga juhtunud süüdi ning ei nähta juhtumi taga tõsist kuritegu ning organiseeritud kuritegevust.

MTÜde hinnangul peaks rehabilitatsioonivaldkonda koordineerivaks ning toetavaks institutsiooniks oleks eelkõige riik. Ei saa pidada normaalseks olukorda, kus ainuke võimalus Eesti elanikke aidata piirdub MTÜde tegevusega ning raha taotlemisega välisfondidest.

11. Koolitus

POLITSEI

Koolitust oleks politseiametnike sõnul kahtlemata vaja. Kuigi politseis on inimesi, kes on teemaga tegelenud ning omavad oskusi, ei ole tegemist prioriteetse teemaga, mistõttu puudub ka vajalik häälestatus tegutsemiseks. Piisavate oskustega inimesi inimkaubanduse tõkestamiseks on politseis siiski suhteliselt vähe ning oma teadmised on nad omandanud iseseisvalt, kuna näiteks Politseikoolis inimkaubanduse teematikat eraldi ei käsitleta. Kui iga muu kuriteoliigi puhul viiakse läbi erinevaid koolitusi kuritegude tõhusamaks uurimiseks ja avastamiseks, siis sama oleks tarvis teha ka inimkaubanduse teema puhul.

Rõhku peaks panema pigem praktilistele teadmistele, näiteks oleks kahtlemata efektiivsed koolitused, kus teiste riikide spetsialistid jagaksid oma paremaid kogemusi (*best practices*), milliseid meetodeid on nad kasutanud juhtumite uurimisel ja menetlemisel. Kindlasti oleks vajalik ka ohvriabi ja ohvri äratundmise teemalised koolitused.

Koolitajatena näevad politsei esindajad:

- Eesti politseiametnikke, kes antud valdkonnaga tegelevad;
- Prokuröre, kes oskavad anda ülevaate õiguslikest võimalustest;
- MTÜde esindajaid, kes oskavad jagada praktilisi näpunäiteid ohvritega suhtlemiseks;
- Välisspetsialiste (erinevatest valdkondadest), kes omaksid praktilise töö kogemust ja oskaksid juhtida tähelepanu nõrkadele kohtadele.

Konkreetsemalt tunti huvi näiteks Rootsi politsei kui koolitaja vastu, kellelt võiks saada infot seksuaalteenuste ostu keelustamise seaduse rakendamise ja järelevalve meetodite kohta.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et politseiametnikud tajuvad selget vajadust eelkõige praktilise koolituse järgi, mis aitaks juhtumeid tõhusamalt avastada ja menetleda.

PIIRIVALVE

Piirivalveametnike teadmiste ja oskuste taset ei saa hetkel piisavaks hinnata. Kindlasti oleks vaja korraldada koolitusi. Kõige tulemusrikkam oleks ilmselt ametnike koolitamine mõnes välisriigis, kus inimkaubandus on probleemiks ning selle kuriteoliigi vastu võitlemisega tõhusalt tegeldakse. Koolituste põhirõhk peaks kindlasti olema praktilistel aspektidel ja võimalustel, mida piirivalveametnikud realselt igapäevatoos rakendada saaks.

Koolitajateks võiksid olla ise väljaõppe saanud piirivalveametnikud ning ka prokurörid ja kohtunikud.

PROKURATUUR JA KOHTUD

Inimkaubanduse teemalise koolituse suhtes olid vastajad ühel meelel. Tõdeti, et kuigi üksikud prokurörid on osalenud inimkaubanduse teemalistel seminaridel ning käinud koolitusreisidel välismaal, oleks koolitus vajalik praktiliselt kõigile kohtunikele ning prokuröridele.

Vastajad tõid välja spetsiifilised aspektid, mille kohta oleks koolitus vajalik:

- kuidas koguda ja esitada vastavate kuriteoliikide tõendeid;
- kuidas kohelda, käituda, üle kuulata kannatanud (eriti alaealist), et temast oleks võimalikult palju kasu infoallikana ja kaubitsejate tabamisel;
- koolitus rahvusvaheliste õigusaktide kohta;
- koolitus riigipiire ületava inimkaubanduse suundadest;

- koolitus probleemidest Euroopas;
- millised on teiste riikide seadusandlused inimkaubanduse osas;
- millised on teiste riikide kohtupraktikad, kasutatavad meetmed jne.

Koolitajateks peaksid olema inimesed, kellel on lisaks teoreetilistele teadmistele ka praktilised kogemused (näiteks inimesed, kes on ise kriminaalasja kohtuni menetlenud ning omavad kogemusi, kuidas ja millega kuriteo toimepannud isiku süüd tõendada, millised probleemid tekivad kohtumenetluse käigus ja kuidas neid probleeme prokurör/kohtunik on praktikas lahendanud).

SOTSIAALTÖÖ VALDKOND

Sotsiaaltöötajate oskusi ja teadmisi inimkaubandusest hinnati suhteliselt kesisteks, mistõttu ei ole nende töö nii tulemusrikas kui võiks olla. Vaja oleks koolitusi nii inimkaubanduse kohta üldisemalt (üldinfo põhjuste ja tagajärgede kohta, miks on teema oluline ja aktuaalne) kui ka spetsiifilist infot ohvri õiguste, abivõimaluste ja –põhimõtete kohta (kuidas ohvritega suhelda, kuidas nõustada). Samuti vajaksid sotsiaaltöötajad infot teiste riikide praktikast, meetoditest, võtetest inimkaubanduse vastu võitlemisel (näiteks kuidas suhelda meediaga vms). Puudulikuks pidasid sotsiaaltöötajad hetkel ka oma teadmisi seaduslikust raamistikust ning õigustest. Kindlasti tuleks tähelepanu pöörata nõudlusele ning organiseeritud kuritegevuse rollile, et inimkaubandusest rääkides ei nähtaks ainult probleemi ühte poolt – kannatajat.

Koolitajatena sooviksid sotsiaaltöötajad näha inimesi, kes teemat valdavad ning praktiliselt sellega tegelevad. Kindlasti oleks tarvilik, et koolitajad tegutseksid erinevates valdkondades (näiteks MTÜde tasand, riiklik tasand, jne), samuti võiks korraldada koolitusi, kus välisriikides töötavad inimesed jagavad oma praktilisi teadmisi ja kogemusi.

KODAKONDSUS- JA MIGRATSIOONIAMET

Migratsiooniasutuste ametnike teadmised ja oskused on nende endi hinnangul inimkaubanduse tõkestamise vallas on hetkel kesised, kuna ühtki koolitust siamaani korraldatud ei ole. Samas ei ole inimkaubandusealaseid teadmisi ka praktilises töös otseselt vaja läinud. Siiski oleks koolitust kindlasti tarvis. Koolitus peaks olema eelkõige praktilise suunitlusega:

- kuidas inimkaubanduse juhtumeid avastada;
- kuidas menetlust üles ehitada;

- kuidas ohvrit kaitsta, jne

Koolitajateks võiksid olla näiteks inimesed politseist ja migratsiooniasutustest, kes puutuvad antud probleemiga kokku igapäevatoos. Kasutegur oleks ilmselt suurim, kui koolitajad oleksid praktikud lähiriikidest (nt Soome, Leedu jt), kus on probleem samuti aktuaalne ning kus sellega reaalselt tegeletakse

MITTETULUNDUSÜHINGUD

Inimkaubanduse teemaline koolitus MTÜde töötajatele oleks äärmiselt vajalik, kuna olemasolevaid teadmisi/oskusi ei saa lugeda küllaldasteks. Töö efektiivsemaks muutmisel oleks kindlasti vaja läbi viia erinevaid aspekte hõlmavaid koolitusi:

- seadusi puudutavad teadmised (Eesti seadused, välisriikide seadused, rahvusvahelised konventsioonid jms);
- sotsiaaalalased teadmised ja praktilised teadmised teiste maade kogemuste näol;
- teistelt institutsioonidel pärinevad teadmised ja info

Koolituste puhul rõhutasid ka MTÜde esindajad vajadust eelkõige praktilisi teadmisi /kogemusi pakkuvate koolituste järele, kuna seniste koolituste puhul on rõhuasetus olnud pigem teoreetilistel teadmistel.

12. Kokkuvõtteks

Erinevate valdkondade ekspertide kogutud teabele tuginedes võib koostada ülevaatliku pingerea sammudest, mis on vajalikud tõhustamiseks inimkaubanduse vastast võitlust Eestis nii riiklikul kui valitsusvälisel tasandil.

1. poliitilise tahte selge väljendamine (valitsusasutuste ja poliitikute poolt selge sõnum, et inimkaubandus, sh siseriiklik prostitutsioon, on Eestis probleem, millega tuleb tegeleda);
2. riikliku tegevuskava koostamine ja vastuvõtmine (kohustuste, tegevuste ja vastutuse selge määratlemine);
3. olemasolevate seaduste tõhusam rakendamine ja vajalike seaduste/täienduste väljatöötamine (vajalikuna nimetati näiteks tunnistajakaitse seadust jt);
4. ohvrikeskne lähenemine (näiteks kriminaalmenetluse puhul, ohvriabi ja – kaitse puhul);
5. koostöö arendamine (info liikumise ja ühiste tegevuste suurendamine, vajadusel näiteks teabe liikumise skeemide väljatöötamine);
6. koolitus (teadmiste ja info jagamine, täiendamine)

DEFINITSIOON

Uuringu käigus kogutud informatsioonist tuli selgelt välja üksmeele puudumine inimkaubanduse definitsiooni osas. Ühtse definitsiooni puudumine ei ilmnenud mitte üksnes institutsioonide vahel, vaid ka ühe institutsiooni sees (näiteks osad sotsiaaltöötajad liigitasid siseriikliku prostitutsiooni ka inimkaubanduse kategooriasse, samas teiste arvamuse kohaselt on siseriikliku prostitutsiooni puhul tegemist eelkõige vaba valiku, mitte inimkaubandusega).

Üllatav oli asjaolu, et enamik eksperte ei laiendanud inimkaubanduse mõiste piire kuigivõrd prostitutsioonist ja seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimepandavast kaubitsemisest laiemaks. Vähesel määral mainisid inimkaubanduse teisi liike (peamiselt tööorjust) kodakondsus- ja migratsiooniameti ekspert ning sotsiaaltöötajad. Samuti tehti üsna selget vahet soolisel pinnal – kaubitsetavatena nähti eelkõige naisi/lapsi ning kaubitsejate/kuritarvitajatena meessoos esindajaid.

Inimkaubanduse definitsiooni ebamäärasusest on ilmselt tingitud ka väga erinevad hinnangud sellele, millist laadi/mis suunas toimuvat inimkaubandust tuleks kõige levinumaks ja olulisemaks pidada. Vastajad, kelle jaoks inimkaubanduse definitsioon hõlmas ka siseriiklikku prostitutsiooni ega eeldanud füüsilise või vaimse vägivalla kasutamist ning riigipiiride ületamist, pidasid kõige kriitilisemaks riigisiselt toimuvat kaubitsemist. Vastajad, kes aga defineerisid inimkaubanduse eeldusena piiride ületamise ja/või vägivalla kasutamise, leidsid, et olulisim on Eestist väljapoole toimuv kaubitsemine. Antud definitsioonile toetuv oli ka piirivalve eksperdi väide, mille kohaselt ei ole Eestis käesoleval hetkel inimkaubandusest erilist põhjust rääkida, kuna statistika kohaselt on inimkaubanduse juhtumeid väga vähe.

Leidus ka otseselt vastukäivaid arvamusi, mis väljendasid selgelt selgusetust inimkaubanduse definitsiooni osas – näiteks võis erinevate valdkondade ekspertide kogutud infost ilmned, et kõige suuremaks probleemiks tuleb pidada riigisisest inimkaubandust, kuid samas vastati hiljem, et riigisisese prostitutsiooni puhul pigem ei ole tegemist inimkaubandusega.⁷

Võib öelda, et nii erinevate institutsioonide vahel kui ka ühe institutsiooni sees ei ole üksmeelset seisukohta inimkaubanduse olemuse ega suundade/liikide kohta. Tegemist on hoiatava tendentsiga, mis viitab otseselt sellele, et ka üldisemal riigi tasandil puudub selge arusaam inimkaubanduse olemusest.

POLIITILINE TAHE

Eesti riigi poolt pööratud tähelepanu inimkaubanduse probleemile ja selle vastu võitlemise taset hindasid erinevate valdkondade eksperdid üsna üksmeelselt ebapiisavaks ja nõrgaks. Toonitati, et riigi jaoks ei ole tegemist prioriteetse valdkonnaga, mistõttu ei ole eraldatud ka eriti vahendeid/ressursse probleemiga tegelemiseks. Hetkel tegelevad inimkaubanduse vastu võitlemisega n.ö isekoolitatud inimesed põhitöö ja muude ülesannete kõrvalt.

Küüniliselt arvati, et inimkaubandus ei saa prioriteetseks temaks enne, kui riigi tasandil on jõutud arusaamisele, kui palju läheb Eesti riigile maksma näiteks noorte naiste tööjõu, tulevaste emade ja üldse inimeste kaotamine. Hetkel nähakse aga pigem seda, et prostituut teenib palju raha ning teda peaks maksustama.

---

⁷ Vaata näiteks tabelit lk 40

Kõige rohkem heidetigi riigile ette ükskõiksust antud probleemiga tegelemisel ja prioriteetide seadmisel, mis on erinevad riigiasutused pannud üsna ebamugavasse olukorda – ühest küljest oodatakse neilt inimkaubanduse vastast tegevust, samas on riiklikul tasandil määratlemata, milliseid rolle ja ülesandeid erinevad institutsioonid/asutused täitma peaks. Seega valitseb olukord, kus üks institutsioon ei tea, mida teine teeb, ja kas üldse teeb.

Riikliku tegevuskava koostamise vajadust rõhutasid kõigi valdkondade eksperdid. Tegevuskava peaks esimese sammuna andma ühese ja selge inimkaubanduse definitsiooni ning määratlema erinevate institutsioonide ülesanded ja vastutuse.

SEADUSLIK RAAMISTIK

Seaduslikku raamistiku hinnates puudusid taas kord ühtsed seisukohad ja arusaamad nii erinevate institutsioonide vahel kui ka ühe institutsiooni sees. Ekspertide kogutud informatsioon tõi ilmsiks nii seisukohad, et olemasolevad seaduslikud meetmed on piisavad ning lisameetmeid juurde luua ei ole tarvis kui ka hinnangud, mille kohaselt olemasolevad meetmed ei ole piisavad ega võimalda efektiivselt tegutseda.

Samas tunnistasid eksperdid, et tihtilugu ei ole probleem mitte meetmete puudumises, vaid olemasolevate rakendamise nõrkuses. Näiteks on olemas paragrahvid orjastamise, isikuvabadust piirates riiki toimetamise jms kohta), kuid neid ei osata/ei suudeta kuigivõrd rakendada. Seega ei toimi olemasolevad seaduslikud meetmed nii hästi kui peaks ning oleks tarvis tõhusaks tööks.

Hetkel tuleb kahjuks tõdeda, et suur osa seadustest ning konventsioonidest on pigem deklaratiivsed kui praktilised. Suhteliselt hiljuti ratifitseeritud nn Palermo protokoll on üheks näiteks, kus Eesti on andnud lubadusi, mida ta hetkel täita ei suuda.

Kindlasti võib seaduste tasandilt leida otseseid takistusi efektiivsemaks tegutsemiseks. Korduvalt mainiti tunnistajakaitse seaduse puudumist, mis ilmselgelt raskendab juhtumite menetlemist, samuti kriminaalmenetlusprotsessi liigset venivust kannatanute seisukohast.

INIMESTE TASAND

Ekspertide arvamuste ning kogemuste põhjal võib väita, et käesoleval hetkel põhineb inimkaubanduse ennetamise/ vastu võitlemise vallas koostöö isiklikel suhetel.

Informatsiooni küsitakse ning ühiseid tegevusi planeeritakse nendega, kellega on erinevatel üritustel koos oldud ning keda tuntakse. Problemaatiline on siinkohal aga asjaolu, et eelmainitud gruppi kuuluvaid inimesi on suhteliselt vähe, mistõttu toimiva koostöö piirid on kitsamad kui võiksid.

Teisalt on koostööd takistavaks asjaoluks ka see, et mitte kõik ametnikud ja/või valitsusväliste organisatsioonide töötajad ei ole huvitatud koostööst. Ametnike tasandil on leige suhtumise taga ilmselt paljuski selgusetus inimkaubanduse kui tõsise sotsiaalse ja kriminaalse probleemi osas – probleemi ei osata näha ning seetõttu leitakse, et Eestis see olulisel määral ei puuduta. Prostitutsioonile (nii siseriiklikule kui ka riigipiire ületavale) kaldutakse omistama „vaba valiku“ mõõdet, mis justkui muudaks nähtuse olemust ning sellest tulenevalt vähendaks selle tõsidust.

Samuti on tõsiseks probleemiks informatsiooni vähene liikumine, mille tulemusel võib toimuda tegevuste dubleerimine. Näiteks on olnud juhuseid, kus üks institutsioon kulutab hulga aega ja energiat mingi teabe saamisele ning hiljem on selgunud, et teisel institutsioonil oli vajalik info juba varem olemas, kuid ta ei ole seda jagada soovinud.

Üldisemalt lähenedes võib tõdeda, et ka indiviidide tasandil koostöö vähesuse üheks oluliseks põhjuseks on selge otsuse puudumine riigi tasandil, et inimkaubandus on Eestis probleem ning sellega tuleb tegeleda nüüd ja kohe. Kohustused ja vastutus institutsioonide tasemel on jagamata ning toimivad struktuurid veel välja kujunemata.

Järgnevasse tabelisse on koondatud lühidalt erinevate institutsioonide esindajate seisukohad inimkaubanduse tõkestamise võimaluste ja probleemide kohta.

	Politse	Püüvalve	Pr ja kohtud⁸	Sotsitöö	KMA	MTÜ
Probleemi tõsidus	Pigem tõsine	Pigem mittetõsine ⁹	Möödukast kuni väga tõsiseni	Pigem väga tõsine	Tõsine	Pigem mõõdukas
Probleemseim inimkaubanduse suund*	Riigisisene ja riigist välja	Riigisisene ¹⁰	Riigisisene ja riigist välja	Riigist välja	Riigist välja ja riigisisene	Riigisisene ja riigist välja
Kas riigisisene prostitutsioon on inimkaubandus	Jah	Pigem ei	Pigem ei	Jah/ei	Pigem ei	Jah
Kas EL suurendab inimkaubandust	Pigem ei	Pigem ei	Jah (riigist välja ja transiit)	Jah/ei	Pigem jah (riiki sisse)	Jah
Eesti riigi tähelepanu inimkaubanduse probleemile	Ebapiisav, ükskõikne	Puudub täielikult	Piisavast kuni täiesti puuduvani	Vähene	Väga vähene	Ebapiisav
Hinnang seaduslikele meetmetele efektiivseks tööks	Meetmed olemas, rakendamine nõrk	Ei ole piisavad	Meetmed enamjaolt piisavad, v.a ohvri turvalisust puudutavad	Ei ole piisavad	Ei ole piisavad, KMA-l ei ole sisuliselt võimalik tegutseda	Ei ole piisavad

⁸ Lühendite selgitus: Pr ja kohtud – prokuratuur ja kohtud; Sotsitöö – sotsiaaltöö valdkond; KMA – kodakondsus- ja migratsiooniamet; MTÜ - mittetulundusühingud

⁹ Vastaja rõhutas, et hinnang pärineb arusaamal, mille kohaselt inimkaubandus ja prostitutsioon on erinevad nähtused.

* Inimkaubanduse suunad on nimetatud tähtsuse järjekorras.

¹⁰ Vastaja rõhutas, et kui nimetada inimkaubanduseks ka prostitutsiooni, siis sel juhul on Eesti sisene prostitutsioon kõige suurem probleem.

Peamised probleemid inimkaubanduse tõkestamisel	Selguse puudumine ¹¹ , ressursside puudus, tunnistaja turvalisust ei saa tagada, tõendusmaterjali kogumine on aeglane ja keeruline	Selguse puudumine, ohvriga ei oska midagi peale hakata	Veniv kriminaalmenetlus, kohtueelse uurimise nõrkus, tunnistajakaitse puudumine, puudub ohvrite ettevalmistamine kohtuistungiks	Seaduslik raamistik/taust on puudulik, inimkaubandust ja prostitutsiooni ei seostata omavahel, ohvrite abistamise süsteem puudub täielikult	Kaubitsemisjuhtumeid on väga raske tõendada, töökogemuse puudumine, ohvrite turvalisuse tagamine väga probleemne	Ebakindel rahastamine, koolituse puudumine, kindlustunde puudumine, ohvritele vältimatu abi pakkumine on väga keeruline, kuna selle eest ei maksa keegi
Vajalikud sammud probleemide lahendamiseks	Riiklik selge seisukoht, tunnistajakaitse seaduse vastuvõtmine, spetsiaalne inimkaubanduse paragrahv karistusseadustikku, lähenemiskeelu kehtestamise võimalus	Riiklik selge seisukoht, ööpäevaringse kontakttelefoni olemasolu	Tunnistajakaitse tõhustamine, ohvrite toetamine ja nõustamine	Seadusandluse täiendamine, ohvriabi süsteemi loomine ja toimima panek, Inimkaubanduse ja prostitutsiooni seostamine	Kontrollimehhanismide loomine tööjõudu vahendavate firmade kontrollimiseks, dokumentide kiirkorras taastamisvõimaluse loomine	MTÜde rolli määratlemine, abivõimaluste riikliku poliitika kujundamine ja reaalsete abivõimaluste loomine
Riikliku tegevuskava vajalikkus	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Hinnang koostööle erinevate institutsioonidega	Mitte väga tõhus, parem MTÜde ja välisriikide esindustega	Suhteliselt nõrk. Parempolitsiasutuste ja välisriikide	Pigem hea. Parempolitsi ja teiste õiguskaitsorganitega	Ebapiisav, ei toimi. Mingil määral koostöö MTÜde, ohvrite ja politseiga	Ebapiisav	Probleemaatiline, mõnevõrra parem MTÜde ja ohvritega.

¹¹ Selguse puudumine – inimkaubanduse mõiste on defineerimata, prostitutsiooni staatus määratlemata, riiklikul tasandil puudub selge arusaam, kas inimkaubanduse puhul on tegemist probleemiga ning kui on, siis kelle pädevuses on selle lahendamine.

<i>Peamised koostööprobleemid</i>	Info ei liigu, kohati töö dubleerimine, koostööõrgustik ei ole välja arenenud	esindustega Kuna tegemist ei ole prioriteetse teemaga, siis ei nähta eriti vajadust koostööks	Puudub info mitmete asjakohaste organisatsioonide tegevuse kohta	Andmekaitseeaduse piirangud, puudub tahe koostööd teha, tegevus on killustatud ja info ei liigu	Info ei liigu, suhtlust ei toimu	Vaba infovahetust ei toimu, koostöö põhineb isiklikel kontaktidel, riigiasutused ei ole aktiivsed koostöö tegemisel
<i>Võimalikke lahendusi koostöö parandamiseks</i>	Reeglid infovahetuseks, seminaride ja teabepäevade korraldamine kontaktide loomiseks, probleemilahendamise koolituste korraldamine	Info liikumise skeem välja töötada, ühisoperatsioonide korraldamine (nt politseiga)	Ümarlaudade, seminaride korraldamine kontaktide loomiseks	Koolituste, seminaride korraldamine, toimiva koostööõrgustiku loomine, selgelt ülesannete määratlemine	Riikliku tegevuskava loomine ja rakendamine, mis sätestab kohustused, vastutuse ja infovahetuse reeglid	Juurdepääs andmebaasidele, infovahetuse reglementeerimine ja reguleerimine, (riikliku) tegevuskava koostamine, selguse loomine tegevustes
<i>Mis laadi koolitust oleks vaja</i>	Praktilise suunitlusega: kuidas avastada, uurida, menetleda juhtumeid; ohvriabialane koolitus, välisriikide kogemusi jagav koolitus	Praktilise suunitlusega: teadmised, mida piiri valveametnik saaks oma igapäevatoos reaalselt rakendada	Praktiline ja teoreetiline: kuidas koguda tõendeid, kuidas kohelda kannatanut, rahvusvahelised õigusaktid, teiste riikide kohtupraktikad, üldisem info inimkaubanduse kohta	Üldisem: inimkaubanduse olemus, põhjused, tagajärjed, seaduslik taust. Spetsiifilisem: kuidas ohvraid abistada, õiguslik taust, abivõimalused	Praktilised suunitlusega: kuidas juhtumeid avastada, kuidas menetlust üles ehitada, kuidas ohvrit kaitsta	Praktilise suunitlusega: Sotsiaalalased teadmised ja praktilised kogemused teistelt riikidelt, asjakohaseid institutsioone puudutav info

13. Kasutatud kirjandus

Pajumets, Marion (2003): *Põhja- ja Baltimaade naistega kauplemise vastase ühiskampaania Eesti kampaania tulemuste kokkuvõte*. Raport. Tallinn;

Pajumets, Marion (2004): *Prostitutsioon – kas ühiskondlik probleem? Arvamused nähtuse olemusest, põhjustest, tagajärgedest*. Tallinn: Multiprint;

Trummal, Aire (2003): *Alaealiste kaubitsemise seksuaalse eksploateerimise eesmärgil Euroopas: päritoluriigid*. Eesti uurimusraport. Tallinn;

ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni inimkaubanduse, eriti naiste ja lastega kaubitsemise ennetamise, selle vastu võitlemise ning karistamise lisaprotokoll. (RT II, 07.04.2004, 7, 23).